

IL-KERREJJA

Salesian Theatre

- Sliema -

Script Nos: 382

MARICA AFANATO

GUZE CHETCUTI

IL-KERREJJA

DRAMM BI TLIET ATTI

It-Tieni Edizzjoni

1973

PROPRJETA' LETTERARJA RISERVATA

Ku'l dritt ghar-rappreżentazzjoni, traduzzjoni u riproduzzjoni (ukoll ta' bċejjeċ minn dan id-dramm jew permezz tar-Redifusion) huwa miżmum għall-pajjiżi kollha. Biex tikseb dan id-dritt ftiehem qabel ma' l-Awtur: Ġuże' Chetcuti, 39, Monte Rosa Gardens, San Ġiljan.

Copyright : Ġuże' Chetcuti

Kelmtejn Qabel

Dan id-dramm "Il-Kerrejja" qed inxandru għat-tieni darba wara s-suċċess li kelli fit-Teatru Manoel meta nhadem madwar għaxar snin ilu.

Kif ktibt fil-programm imxandar mill-Kumitat tat-Teatru Manoel f'dik l-okkażjoni, il-Palk jien narah bħal tieqa miftuha li minnha nista' nħares u nara r-realtà iebša tal-ħajja: il-ferħ u n-niket, l-illużjoni u d-disillużjoni, l-gratitudni u l-ingritudni. Dawn huma l-elementi li jiformaw in-natura umana, u fuq dawn l-elementi jien ħdimt sew fir-rumanzi tiegħi, l-aktar "Imħabba u Mewt", "L-Isqaq", "It-Tnalja", u "Nirien ta' Mħabba" kemm ukoli f'dan id-dramm "Il-Kerrejja" u fid-dramm l-iehor "Imħuh Morda".

Il-moviment realista, dik l-iskola ta' kitba li tiffotografa r-realtà, dejjem hassejtu jiġbidni. U għalhekk fid-dramm "Il-Kerrejja" fittixt li nagħti sitwazzjonijiet, incidenti u karattri ħajjin ta' nies li għaminieha magħhom fil-ħajja tagħna ta' kuljum. Nies li bħalhom għexu f'kull żmien u jibqgħu jgħixu ma' kull żmien għax mhumieħ holqien ta' l-immaginazzjoni imma nies tad-demm u l-laħam kif tathom u tibqa' tagħtihom in-natura.

Karattri bħal ta' Gakkina, Kar'a, Roża, Mattija u Kruċa huma karattri li bħalhom issib kemm trid jekk tmur fil-bassifondi ta' pajjiżna. Għandhom dawn in-nies is-sabiħ u l-ikrah tagħhom, il-preggi u d-difetti tagħhom, nies fqar, imsawta, maħqura, għajjura u għellieda, imma minn dal-kwadru oskur toħroġ l-imħabba, il-ħniena, ir-rispett u l-imġiba tajba.

Il-ħsieb ewlieni tiegħi f' "Il-Kerrejja" kien li nagħti ritratt fidil kemm jista' jkun tal-ħajja ġo kerrejja bil-kuntatti u l-konflitti ta' individwi u ta' familji, imma ridt ukoll f'dan id-dramm nuri l-ħtieġa kbira ta' għajjnuna u tagħlim li għandhom jingħataw lil din ix-xorta ta' nies biex jintrefgħu mill-gandott, biex ingħid hekk, ta' l-injoranza u ta' l-egoizmu. Huma nies twajba, nies ta' min iġhallimhom u jgħinhom.

U meta kont rajt dan id-dramm "Il-Kerrejja" jinhadem b'hila mhux żgħira mill-atturi tal-Malta Drama League għal erba' darbiet wara xulxin, aktar issaħhaht fil-fehma ta' kemm hu minnu li fuq il-Palk nistghu nipprezentaw b'mod effettiv il-hajja fl-aspetti kollha tagħha ta' ferh u swied il-qalb, rebh u telf, biki u dahk.

Għax hekk narah il-Palk jien: tieqa miftuha fuq il-hajja.

GUZE' CHETCUTI

IL-KERREJJA

IL-KERREJJA nħadmet mill-Malta Drama League fit-Teatru Manoel nħar id-19, l-20 il-21 u t-28 ta' April, 1963.

Hadu sehem:

Patri Beneditt	...	...	...	...	...	Victor Apap	John F. Fenech
Karla	...	...	...	...	...	Maria Apap	Hilary Rita Camilleri
Luqa, ir-raġel tagħha	...	...	...	...	...	Robert Magro	
Ġakkina, armla	...	...	...	...	...	Ġuża Tedesco	Lina
David, binha	...	...	...	...	...	Charles Coleiro	Arthur Micallef
Ewkaristu	...	...	...	...	...	Victor Tedesco	Pawlu Busuttel
Pina, bintu	...	...	...	...	...	Elsa Romei	Margie Micallef
Roża	...	...	...	...	...	Vitorin Galea	Hilary
Killi, ir-raġel tagħha	...	...	...	...	...	Pawlu Bugeja	
Mattija	...	...	...	...	...	Karmenu Gruppetta	M.
Iz-Zija Nen	...	...	...	...	...	Lina Galea	Noel
Kruċa, bintha	...	...	...	...	...	Karmen Azzopardi	
Marquita	...	...	...	...	...	Ines Farrugia	
Pietru	...	...	...	...	...	Joseph P. Borg	
Pawlu	...	...	...	...	...	Victor Portughes	
Tonina	...	...	...	...	...	Margaret Callus	

Produzzjoni ta' Victor Tedesco

Diretturi tal-Palk: Victor Soler
Ethel Farrugia

ŻMIEN:

Żmien il-Gwerra, l-aħħar tas-sena 1941

L-EWWEL ATT

Bitha f'kerrejja. Mad-dawra hitan gholja bit-twieqi. Dahla bla bieba xejn, forma nofs tond, fil-ġenb tax-xellug li minnha n-nies tal-kerrejja jibqgħu heġġin 'il barra. Ma' ħabel marbut minn ħajt għal iehor f'rokna tal-bitha ħwejjeg minxura. Żewġ tiġġiet f'gallinar. Faċċata, dahla ohra, l-istess bla bieba xejn, tagħti għat-taraġ tal-kerrejja.

XENA I

Karla b'tiġġia f'idejha bil-qieghda hdejn id-dahla tal-faċċata. Pina taqla' l-ħwejjeg minxura. Roża fit-tieqa fuq ix-xellug. Mattija li kien mimdud mixħut minn tulu hdejn il-gallinar, iqum, jitfarfar ftit, u jaqbad iġebbed gidja warajh li donnha xejn ma għandha aptit tiċċaqlaq.

MATTIJA: Alla jibghatha tajba, għax ħażina ilha gejjja!

KARLA: Dejjem nafek tgerger, ghomrok u żmienek tgerger. X'għandek fik? Iva, ieqaf ftit.

MATTIJA: U x'ma tgergix! Did-daqsxejn ta' gidja wko'l rasha iebes, ma tridx tiċċaqlaq.

PINA: U int dil-gidja xi tridha, dejjem iġgebbidha warajk. Tmur fejn tmur, bil-gidja miegħek. Mingħajr il-gidja ma tghaddix, hej! Għalxejn it-tfal jagħtuk fastidju u jgħajjruk, ma tridx tisma'.

MATTIJA: Jagħtuni fastidju u jgħajjruni għax ma naqbadx wiehed u nilwilu għonqu, halli mbagħad tiġi ommu jew missieru. Jien billi għandi gidja fastidju 'l min qed nagħti? Qed indejjaq lil xi hadd? Flok kelb għandi gidja, b'daqshekk?

PINA: B'daqshekk xejn. B'din il-gidja tiegħek qed tagħti ħafna fil-għajn, u qed iwaqqgħuk għaċ-ċajt.

MATTIJA: Iwaqqgħu għaċ-ċajt lilek u mhux lili. Jien raġel dejjem kont onest u sebghi dritt. Fqir iva, imma onest.

PINA: U biżżejjed, x'int thawwad. Titkellimx ma' min jafek!

MATTIJA: Hal'ini, Pin, u tiftahlx kotba l-lum, għax milli jidher, kif għidtlek, ġejja. Il-ġurnata minn fil-ghodu tidher. Wahda ngħidlek, Pin, u nitlaq: Il-hajt għandu widnu u l-ajru għandu għajnu.

ROŽA: (*mxerrfa fit-tieqa*). U mur, Matt, u orbot dak l-ilsien li għandek.

PINA: Hallih, Rož. Dak jitkellem hekk għax ma jarax hotobtu. Imma jaqbillu jżomm haqlu mehjut, għax jekk jibda hu, jien ma niqafx.

MATTIJA: (*b'daqsxajn ta' dahka ironika*). Sejjer, Pin, ha nhallik bi kwietek, imma żomm f'mohhok, Pin, u qed ngħidhie-
lek għax ingħiblek rispetta, illi għasfur li jhobb jiġġerra, dur, dur, sa fl-ahhar jehel.

PINA: U mur, ja lsien hażin ta' lifgħa!
(Johrog Mattija jgebbid il-gidja warajh).

XENA II

Karla, Pina u Roža. Pina sadattant laħqet ġabret il-hwejjeg im-nixxa u qabdet il-banju taż-żingu lesta u kollox biex tilla' l fuq.

ROŽA: (*dejjem fit-tieqa*). Smajtha, Karl, tfaqqa'?

KARLA: Jaqaw, Rož, x'inqala'?

ROŽA: Kif? Ma smajtx min ġej joqgħod f'ok Felica jew trid tagħmilha tal-belha?

KARLA: Le, Rož, ma nafx. Xi wahda nafuha?

ROŽA: Wahda li b'rasek idur jekk iddendel kusek magħha.

KARLA: U aqlaghha u għidilna min hi kemm qed iġġib-hielna bi twila, aqlaghha.

ROŽA: Gakkina!

PINA: (*li kienet waqfet biex tisma', kif semgħet l-isem ta' Gakkina nhasdet u ħarset lejn Roža bħal wahda bejn trid temmen u ma tridx*): Mhux tazzeu!

ROŽA: Dak li nghid jien vangelu, Pin, ma niżbalja qatt. Holl xaghrek u ġib iż-żejt minnha, Pin. Ser tibda tħabbat wiċċha magħna, il-lum stess narawha hawn.

KARLA: Halli l-mewġ iħabbat, Roż, nilqgħuh kif jiġi. Ahna min ma jinissilniex il-but ma jkun għamlilna xejn ħażin.

ROŽA: Mhux hekk trid teħodha, Karl, għax minbarra l-but hemm ruhna, hemm il-ġieħ fin-nofs, Karl, tinsieħ!

PINA: U Ġakkina ser toqgħod tghajjarna b'ruħna u b'ġieħ-na! Għax ma tmurx tara t-travu kbir li għandha f'għajnejha.

ROŽA: Dak ma tarahx. Hi li tara ta' ħaddieħor.

KARLA: X'kull waħda, Felica kont tqatta' u tiekol minnha daqs kemm kienet minn tagħna. Kellha tiġi din minn flokha, ħaxixa ta' l-infern bħal din. Hawn ġew maqlubin konna u aktar ser insiru.

ROŽA: Tasew. U kif kellha tmūt Felica, miskina, b'laħamha u xahamha. Għadni naraha titgerbeħ dak it-taraġ bit-tarbija fi driegħha. It-tarbija minn dirghajha qatt ma kienet titlaqha, dejjem kienet tibza' li ser taqgħalha, imbagħad kellha taqa' u tinbaram hi. Rajtha f'qiegħ it-taraġ wiċċha miksi biġ-demem bit-tarbija f'idejha. Qaltli: "Hu ħsieb it-tifel!" U mietet hekk bit-tifel f'idejha. Kienet anġlu dik il-mara!

KARLA: U flokha dieħel xitan!

PINA: Halluha jien insibilha tarfha. Mieġħi għandha tagħmilha!

(Pina qabdet il-banju u bdiet tqandel bih 'il fuq. Karla qamet minn bil-qiegħda u bdiet tlesti biex titla' 'l fuq hi wkoll).

KARLA: Halli nitla' għax irrid irrodd il-brodu għat-tifla. Hadet riħ il-ħadd li għadda u għadha ċcappas bih sal-lum, m'hemmx li jgħaddilha, mġharraq ta' riħ!

ROŽA: Xi tabib ma wrejthiex, Karl?

KARLA: Tiegħi, Roż, it-tobba jemmen bihom. Malli t-tfal jhossu xi ħaġa, dritt jibgħatni għat-tabib.

ROŽA: Jien, biex nghidlek, tiegħi ma tantx jemmen bihom, imma jien, jinqala' x'jinqala', it-tabib infittex. Mhux it-tabib kien li helisni b'wiċċ il-gid minn halq il-mewt meta kell i Toninu? Kif tridni ma nemminx bihom?

Hsejjes ta
Għamara

KARLA: L-istess jien Rož. Tielgħa, għax jekk indum ftit iehor dit-tiġieġa ser tmut f'idejja. Jekk qed nisma' sewwa, Rož, barra hemm il-hsejjes.

ROŽA: Donnhom hsejjes ta' għamara. Gietx hi?

KARLA: Hekk hu, kollha kemm hi. Min issemminh lesti x'tagħtih!

(Karla titla' tħeffef 'il fuq. Roža tibqà' fit-tieqa tistenna biex tara x'gej. Wara ftit jidhru tnejn tal-għamara jgħorru ftit xarbitelli, warajhom Gakkina, imdañhla fiż-żmien imma tidher imqarqça).

XENA III

Gakkina, Roža, Pietru u Pawlu tal-għamara.

PIETRU: Hawn qlajt ruhi b'dawn il-biċċtejn għamara tiegħek!

GAKKINA: Biċċtejn għamara, u ġmielek ser taqbad żewġ liri!

PIETRU: Żewġ liri! Żewġ liri u nofs ftehemna, u anqas sold inqas.

GAKKINA: Intik żewġ liri u nofs għal dawk is-snien sbieħ li għandek!

PAWLU: Għal żewġ liri dal-bogħod kollu! Gejna mill-aħrax tal-Mellieha għal żewġ liri!

GAKKINA: Nissaponi fuq daharkom ġibtuhom, hej! Żewġ liri, u ma tiħdux habba iktar.

PIETRU: Jien mill-ewwel rajt x'biċċa drapp fik, ma kienx imissni ġarrejtlek.

PAWLU: Ghidtlek jien, ghax dik nafha, g'ieda tikolha.

GAKKINA: Le, naghtikom żewġ liri u nofs, ta' dawn i-bieċtejn li ġarrejtuli, għal wiċċkom! Xi ħsibtuni jili, ntajjar il-flus hekk, narmijhom, xi ħsibtu?

PIETRU: Ma tidhirx x'int. Ara, erġi dawġ iż-żewġ liri 'l hawn, ghax tispieċa biex anqas dawn ma 'ttina.

GAKKINA: Hawn aqbad, u nirrakom teħduhom mediċina.

(Harget mill-but kbir tad-dublett ponn karti tal-lira u tatu tnejn minnhom).

PIETRU: Huwa int imqaxqxa mintix!

GAKKINA: Imqaxqxa ommok, jien għandi biex nagħm'ek tad-deheb.

(Jidhol Mattija jgebbed il-gidja wrajh).

MATTIJA: Ara r-riħ x'qala' hawn!

(Pietru u Pawlu xħin qabdu l-flus f'idejhom telqu kolloxx f'nofs ta' bitha u ġew biex joħorġu).

GAKKINA: X'inhu, mela ser thalluli kolloxx hawn. Mea jien hawn fil-bitha ġejt noqgħod?

PIETRU: Int mhux dak li ridt. Ahna żewġ liri u nofs ftehemna u mhux żewġ liri. Żewġ liri tajtna, mela issa, fuq tellagħhom jnt.

GAKKINA: Ara jien x'għamilt b'idejja, ġejt tajthom il-flus qabel, x'bieċa ta' belha jien!

PAWLU: Biex inwassluhomlok sa fuq trid iddoqqilna nofs lira oħra.

GAKKINA: Għal dawġ l-ghajnejn impeċpċa li għandek. Imma, ara x'kull waħda, dawn min ser itellagħhom, mhux intom tal-ġarr, ser intellagħhom jien?

MATTIJA: *(li ma ħamilx aktar).* Halli hom, noħodlok ħsiebhom jien!

(Pietru u Pawlu fittxu bewwġu 'l barra).

GAKKINA: Nirrakom ma taslux id-dar qawwijin u shaħ.
ja klieb.

*(Roża mit-tieqa tfaqqqa' dahħa u tidħol tig-
ri 'l ġewwa).*

GAKKINA: *(xħin semgħet lil Roża tidħak).* Hawn x'hawn
manikomju?

MATTIJA: Aghar minn hekk. L-imġienen hawn jiġru bar-
ra, 'il quddiem tara.

GAKKINA: Ma nara xejn, għax jien ta' sebgħi f'ħalqi
miniex, u min jahseb li ser jgħaddi ż-żmien bija, il-qamar fil-
bir nurih, tista' tibqa' żgur.

MATTIJA: Kemm jidher li naqblu jien u int. Int x'jismek?

GAKKINA: Gakkina. Hemm min isejjahli sinjura, imma
jien ta' sinjura ma rridhiex. Ir-raġel miet ilu, hallieli tifej wiehed.
żghir. U int x'jismek?

MATTIJA: Mattija. Jisimni Mattija. Jien ukoll armel, tfal
m'għandix, diġidja biss *(qallha bid-dahħa).*

GAKKINA: Ahjar, inqas inkwiet.

MATTIJA: U t-tifel? It-tifel, mizzewweg?

GAKKINA: Le, mhuwiex.

*(Mattija qabbad xi tfal li niżlu jilagħbu
fil-bitha jagħtu daqqa t'id fil-garr tal-għa-
mara, u f'kemm ili ngħidlek l-għamara
ngarret fuq. Mattija kien raġel b'saħħtu u
beda jaqbad kulma jiġi f'idejh, u suq għal
fuq).*

GAKKINA: Dan jbigħ is-saħħa, Alla jbierku!

*(Dak il-ħin instemgħet Roża tgħanni bla
ma tidher):*

ROŻA: Rjdt imħabbti u tlabthie'i
ta' kuljum, bil-lejl, bin-nhar.
Imma mħabbti le ma ntiha

lil min ghandu ras ta' hmar.
Inti b'sahhitek imma rasek
tixbah hafna 'r-ras ta' hmar!

MATTIJA: Dik taghtix kazha, dik ghajjura, halliha!

GAKKINA: Jien kazha minieq naghti, anqas biss nafha 'i
din! Imma jekk tahseb li mieghi ser toqghod tirraguna u targu-
menta bil-kant, jaqblilha tbidde, in-nota ghax malajr tkun taf jien
min jien

(Mill-gdid lehen Roza:

ROZA: Inti b'sahhitek imma rasek
tixbah hafna 'r-ras ta' hmar!

GAKKINA: U gieu giez, fejn gejt. Hazin ghalih min jaq-
badha mieghi.

MATTIJA: Halliha ghax dik m'ghandhiex biex tghajjar.
Kulhadd bl-imma tieghu, taf. Meta nkunu xi darba bil-kwiet
nghidlek dik min hi, halli tkun taf ma' min taghmilha. In-nies
kollha t'hawn nghidlek x'inhuma u min huma, tihux hsieb. Lili
qatt ma hamluni, lili dejjem rawni zejjed hawn, imma jien anqas
qatt ma hmilthom. Fl-ahhar tigi tieghi.

*(Dak il-hin jeggiet Karla. Mattija qata' nofs
kliem u, bhal kelb mismut, lebbet 'il fuq
bil-gidja toqmos warajh, u Gakkina thaffef
biex tilhqu. L-ghana rega' tenna:*

ROZA: Inti b'sahhitek imma rasek
tixbah hafna 'r-ras ta' hmar!

XENA IV

Karla u Roza

KARLA: *(Issejjah minn taht l-ilsien)*. Roż... Roża!...

ROZA: Hawn, Karla, xi trid?

KARLA: Sewwa ghidt int, giet. Ara din x'ser niehdu minn-
ha, ghax halqha jidher mimli bil-gljed. U kemm hi kerha, ma
narax wiċċi!

ROŽA: U jien mil'-ewwel bdejthielha... Ha naraw kif ġeja! Dak il-wahx ta' Mattija ma lahaqx raha quddiem għajnejh li ma qabadx magħha. Qalbu ddub fejn jara mara tkun xi tkun.

KARLA: Mhux biex nindahal, Rož, imma inti ftit għajjura għal Mattija!

ROŽA: Min? Jien għajjura għal biċċa ġenn bħal dak?

KARLA: Bil-kliem tgħid hekk, imma mbagħad wehdkom rawkom titkellmu.

ROŽA: U x'int tohlom għodu għodu! Jien m'għandix lii żewġi, x'nambih uġiħ ta' żaqq bħal dak. U hallina, Karl x'kull waħda toħroġ biha.

KARLA: Mela, Rož, għalfejn dak l-ghana, waħda f'waħda, hsibt li mhux kulhadd jifhmu?

ROŽA: Dak biex inweggagħlu 'l qaibu?

KARLA: Hemm ahna, biex tweggagħlu 'l qalbu, dak xi jfisser Rož?

ROŽA: Għaliya ma jfisser xejn, għax jien ruh waħda għandi u ma rridx intebbagħha bid-dnub. Mattija, kif taf int Karl, u r-raġel hobż u sikkina, ilhom hbieb mindu kienu tfal, u biċċa hobż bejniethom it-tnejn idabbruha. Jaħdmu flimkien. Għa'hekk dil-hbiberija ma' Mattija, imma lsien in-nies hażin wisq, Karl, h'ief iqasqas ma jafx.

(Dak il-hin tidher Pina mbiddla u liebsa qasir u pulit.)

KARLA: Pin, dan għalfejn, fejn sejra x'int fuq tieghek?

PINA: Għandi niltaqa', Karl, biex nixtri biċċa drapp għall-lisba.

ROŽA: M'intix nieqsa mill-ilbiesi, Pin, tbiddel sikwit.

KARLA: Eee, trid tingħogob, Rož. Pina mhix tifla l-lum, taf Roža. Tgħoddhom l-erbgha ~~w-ghoxrin~~, Pin?

PINA: Żidli waħda, ~~tlieta w-ghoxrin~~ magħluqa.

(Jidhol David, żagħżuġ ta' xeħta simpja)

*tika, twil u dritt, għajnejn kbar suwed
b'ħarsa ta' wieħed intelligenti, liebes libsa
li tidher li tkagħbret għax jiżfen u jdoqq
biha kuljum).*

DAVID: *(li jidher li ġdid hemmhekk u qed ifittex lil xi
ħadd):* Għalli jista' jkun, ma ġiex xi ħadd joqgħod ġdid hawn-
hekk?

KARLA: Iva, Għaddi minn dal-bieb u ibqa' tiela' fuq,
l-ewwel indana.

*(Fil-pront titfaċċa Gakkina f'tieqa tal-ħajt
mal-lemin).*

GAKKINA: Jien hawn, David, itla'. Għaddi minn hawn,
ara, minn dal-bieb.

DAVID: Mnejn, ma?

GAKKINA: Minn hemm, ara, m'hawnx fejn tintilef.

*(David jitlea' fuq ħdejn ommu. Gakkina
tidhol mit-tieqa).*

KARLA: *(bħal waħda mistagħġba).* Gakkina, ommu ee!
Żagħżuġh bħal dak!

ROŻA: Fejn qatt toħlomha li mara wiċċ id-dagħa bħal dik
għandu jkollha ġuvni bħal dak! U int, Pina, donnok bqajt im-
sammra hemm, ma tgħid xejn?

PINA: Xi tridni ngħid, bħall-oħrajn!

KARLA: Ma jidhirx wisq bħall-oħrajn. dak ta' l-iskola. Ma
rajtlux i!-kotba f'idejh?

ROŻA: Sewwa qed tgħid, Karl. Jidher li hu ta' l-iskola. Dak
mhux ħobż għal snienna, Pin, għax iġġaddina minn għajn il-labra
kif irid hu.

PINA: Ma jġġaddina xejn, Roż, għax ta' l-iskola m'ah-
niex imma, ngħid għaliya. ma jien ser inħalli lil ħadd min jidhak
bija. Jien rasi 'l fuq inżommha ma' kulħadd.

ROŻA: Meta ma jniżżluhilekx, Pin.

PINA: Ma jnizzluhiex, Roż, tihux hsieb, u int taf bizzejjed ghax min jipprova jtkessaħ mieghi malajr inkesshu. Hawn hu... geġ l-ieħor bil-gidja toqmos warajh, qisu iblah.

DHAL

(Jidher Mattija, dejjem bil-gidja mieghu, qisu golf ta' bniedem, tħares lejħ ibeżż-ghēk donnu kolonna, imma l-ħarsa ta' għajnejh bla espressjoni tagħmlu bħal wieħed iblah. Jibqa' għaddej bla kliem u bla sliem).

KARLA: Ma jridx kliem, hej!

ROŻA: Issa għandu ma' min iġhaddiha!

(Fil-ħin Mattija jaqla' daqqa ta' ballun tal-karti u kif idur jilmaħ geġja għan-naħa tiegħu qabda bcejjeċ ta' karti mgerba u xi gebla wkoll. Tfal moħbija wara l-ħajj bdew iġħajjtu).

TFAL: Aħlibha, Matt! Aħ'ibha!

(Daħk u għajjat. Mattija jdur fid-direzzjoni ta' fejn hemm it-tfal, iġħaqquad il-ponn u jieħu ġirja lejhom, imma fil-pront jieqaf.)

MATTIJA: (ma tafx jekk hux qed jidħak f'qalbu nkella jekk hux qalbu maqsuma).

Halluni għax ser tkunu s-salib tieghi. Morru w halluni, ara x'qabda friegħen dawn.

(Idur lejn Karla u Pina.)

Idħku intom ukoll, għax għandkom biex. Idħku, imma iblah minieħ jien, il-qrun tagħkom ilkoll naf. Idħku, imma meta tiġi tieghi nagħmilhielkom. Issa taraw, nagħmilhilkomx.

KARLA: U mur, Matt, bi kwietek, u hallina. Int min qed jidħak bik?

MATTIJA: Dawk il-qabda mniegħel li għandkom. Imma aħjar immur li ma niksirx għonqi l-lum!

(Johroġ Mattija. It-tfal mull-gdid ħargu

warajh, jidhku, igaraw u jghajjtu: Ahlib-
hal!)

KARLA: Imma mhux ghax trid tghid, dan Mattija hafna kliem, hafna aghjat, irid jaghmel dak u jrid jaghmel dik, se jilwi ghonq dak, se joqtol lil dik, imma ghandu qa'b ta' tifel. Kwazi jibki meta jkellmek.

ROZA: Dak ghax ghandu qalbu tajba!

KARLA: Dak li qed nghid jien.

PINA: Jghid hafna u ma jaghmel xejn. Jitlagħlu malajr..

ROZA: ...u jintfielu malajr qisu nar tat-tiben

*(Jitfaċċa David b'zewġ kotba kbar f'idejh. Idur lejn ommu li feġġet fit-tieqa u jxejj-
jrilha u jibqa' sejjer. Hu u għaddej minn
quddiem Pina, jiċċassa jħares lejha, im-
bagħhad idur, jerga' jxejjer lil ommu, jgħad-
das rasu bħal wieħed ftit mistħi u jaqbad
triqtu 'l barra).*

KARLA: (lil Gakkina). Alla jbierek x'għuvni dak! Dan tagħna?

GAKKINA: Iva. Lilu biss ghandi.

KARLA: Jahdem 'il bogħod?

GAKKINA: Mhux wisq, imma mħabbat dejjem.

KARLA: Mela x'xogħol ghandu?

GAKKINA: Jahdem ta' pittur, u mhux ghax ibni, taf, imma n-nies tridu.

XENA X

Karla u Pina

KARLA: Ir-riħ fejn għidt ser jifgħna, Pin, dal għodu?
'Il fejn għidt ser titlaqha?

PINA: Ser nasal wasla sal-Belt u nixtri d-drapp għal-liebsa. Nhar il-Ħadd il-festa u ma rridx inkun aghar minn haddiehor. Hawn, Karl, ma tafx kif aħna. Jekk tilbes, iġhidu'ek, ara dik x'tjddandan!, u jekk ma tilbisx, jgħajjruk u jgħidulek minn kol-lox.

KARLA: Int mill-ilbies kieku mintix nieqsa, Pin.

PINA: Imma għax immidd idi jien, kollox nagħmel jien, għax kieku z-zalza tiġini oġhla mil'-huta. L-aktar il-lum il-prezzi-jiet infern

KARLA: U biex issib it-tajjeb trid thallas, Pin. U l-flus mnejn? Tiegħi jahdem lejl u nhar, wara li jispiċċa mix-xogħol jara x'jaqla' biex dejjem idawwar ir-rota, għax il-familja trid. Jahdem hu, ingaħgaħ xi haġa jien, u li naqi'għu biex nerġgħu nonfquh fil-ħajja. Jien niskanta bik. La taħdem, xogħol imkien, u dejjem liebsa!

PINA: Xi trid tgħid biha? Ma hsibtx li l-flus immur nis-raqhom?

KARLA: U int min qed iġhidlek tmur tisraqhom, fejn mort b'rasek! Imma l-flus b'xi mod iridu jiġu. Mil-lezzjonijiet tal-vjolin li jagħti missierek, minnhom biss mhux ser tgħixu.

PINA: Int donnok hawn qiegħda biex tilhaq salib in-nies. Int x'inhu affarik jien kif ngħix u l-flus kif ingibhom, int jlhaq salibek u salib niesek u ma jimpurtak xejn aktar. Ha mmur għax qed nistenna l-lum ifaqqa' xi *air raid* u jhallini mwaħħla hawn.

KARLA: U sewwa qed tgħid, għax il-lum donnhom għal fuqna. Ga faqqgħu wiehed, kien għadu anqas sebaħ. Xi bombi tefgħu żgur, u mhux fil-bogħod, għax hassejnien jitriegħed hawn.

PINA: Ngħid għa'ija ma hassejt xejn, rieqda kont u rieqda bqajt.

KARLA: Halli għalik int, imma darba tiġik warda. taf! Tantx toqgħod tafda.

PINA: Il-lum ma nafdax, ma jaqbilx. Dil-freġata li għet hawn taħtna l-bieraħ ser tiġbed ftit bombi għal fuqna.

KARLA: L-ahjar naħsbu għal rasna, Pin... u għal ruhna.

(daqq ħafif ta' vjolin)

PINA: Missieri, mhux biex nghajjnu taf, il-gwerra għaliha qisha ma giet xejn. B'xelter ma jridx jaf, dejjem fil-kamra tiegħu, bjex joħroġ trid toħroġu. Ighidlek: "Jekk għandhom isibuni hawn immut hawn, xi jkun gara!" U dejjem b'dak il-vjolin, idoqq u l-bombi nizlin.

KARLA: Għax missierek, billi ma jarax, mhux għalkemm jagħmel il-qalb jiċċaqtaq minn fejn ikun. Irid min imexxih.

PINA: Kieku jien dejjem ngħid u imma qatt ma jkun irid. Sa hawn jasal, sa dil-bitha, mhux aktar 'il bogħod. Aktar minn hawn ma jitwarrabx. Jintafa' f'dik ir-rokna, hemm, bil-vjolin f'idu, għax il-vjolin ma jtilqu qatt, u moħħu mistrieħ, qishom il-bombi hemmhekk ma jiħquhx.

KARLA: Imma tantx tafda. Ara Rebekka għax fdat, xi għalha! Mietet b'laħamha u xaħamha.

(Id-daqq tal-vjolin dejjem sejjer)

PINA: 'Tih il-vjolin 'il missieri u ttihx jiekol. Qalbu marbuta wisq miegħu. Għax il-vjolin, iġid, ifakkru fl-istorja t'ommi. Kjenet thobb ħafna l-mużika, iġid hu. Meta sar jafha l-ewwel darba kien f'ballu, hi kienet tiżfen, hu jdoqq il-vjolin. Il-vjolin donnu ma jieqaf qatt f'idejha, u issa li għema jhossu aktar ifarrġu u jferrhu.

(Il-vjolin għadu sejjer. Skiet, ma jinstemx ħlief il-vjolin imma, fil-pront, hoss ta' bomba tfaqqa' mhux wisq bogħod, u fil-kerrejja tqum gegwigija shiha: nisa, tfa' u rġiel, min ħiereġ u min diehel, kulhadd imberġen, kulhadd imbazza', ma jafux f'daqqa x'inqala', oħrajn ifiġġu fit-twieqi jsaqsu x'gara).

ĠAKKINA: *(mit-tieqa)*. Hawnhekk hekk, jidhlu u ma nkunux nafu.

KARLA: Int inżel minn hemm u ejja x-xelter, hawn, fil-qrib.

GAKKINA: Arani gejjja, ghax dawn mhux ta' min jaf-dahom!

(Karla malli tkellem lil Gakkina, tidhol tigri gewwa u, wara ftit, terga' tidher b'tarbija fi driegħha u tnejn oħra jgebbdu ma' dġulha. Warajha tfigg Pina twiezen minn driegħu lil missierha, aghma, jimxi bit-tbatija, bil-vjolin magħfus ma' sidru. Dak il-hin tinstama' s-sirena tħabbar at-takk mill-ajru u, fil-bogħod, hsejjes ta' spara kenm kenm jinstemghu. Karla għagħlet tigri 'l barra bit-tfal magħha. Fil-kerrejjja waqgħet hemda ta' qabar.)

EWKARISTU: *(lil bintu Pina)*, Pin, lili twassalniex ix-xelter, ghax inkel'a mmut hemm bid-dieq u r-riha u mhux bil-bombi. Lili bhas-soltu itfagħni fir-rokna u hallini. Ahjar immut hawn!

PINA: Int rasek iebsa wisq. Forsi m'ghandekx xogħfa ga!

(Dak il-hin tgħaddi tgħagħgel Gakkina. Pina u missierha jgebbdu lejn ir-rokna.)

EWKARISTU: Issa int mur. Lili hallini hawn.

PINA: Jien ser nibqa' hawn miegħek.

EWKARISTU: Le, Pina, tagħmel hażin. Toqgħodx hawn miegħi. Jien il-lum kbirt u aghma. I'-hajja għaliya ilha li ddall-met: bdiet tiddallam meta mietet ommok u ddallmet għal kollox meta ghemejt. X'baqaghli nagħmel aktar f'dil-hajja? Jien il-lum pis, u aktar ma tigi l-mewt ma'ajr, ahjar.

PINA: Tgħidx hekk! Titkellimx hekk!

EWKARISTU: Int, Pina, kbira mintix. Il-hajja għalik għadha ser tibda. Ghax trid tahlilha hekk u tmut hesrem miegħi? Mur, qed ngħidlek, u hsiebi tihux. Hallini hawn, wahdi... ma' dal-vjolin.

(Idoqq il-vjolin bil-lajma u l-ksir il-qalb. Jidhol igħagħgel David, jidher eċċitat. Jara lil Pina u jieqaf.)

DAVID: Ma tafx jekk ghadhiex fuq, hux?

PINA: Le, ghadha kemm harget iss'issa. Kif ma ltqajtx maghha?

DAVID: Qabdet it-triq l-ohra zgur, fuq il-lemin

PINA: Iva, ghax-xelter.

DAVID: Int ser tibqa' hawn? Imxi fix-xelter ukol'. (*Juri lil Ewkaristu*) U dan, jigi xi haga minnek? Ser jibqa' hawn ukoll?

PINA: Dan missieri, ma jarax. Jintafa' f'dik ir-rokna u minn hemm ma jiccaqlaqx, jigri x'jigri.

DAVID: Ma nafx ghalix hawnhekk f'dir-rokna, fil-miftuh. Fil-każ ahjar jibqa' gewwa, fil-maghluq, milli hawnhekk.

PINA: Imma mur fiehmu. Meta nikbru, li nwahh'u f'ras-na ma naqilghuhx ma'ajr. Hawn irid imut, fejn ghexet ommi hafna minn hajjitha.

DAVID: Ommok mejta?

PINA: Iva. U meta ssemmilu 'l ommi, jaqbad jibki, qisu tifel. Arah, idoqq il-vjolin, u jistghu ghalih jiggieldu u jisparaw, ghax kif jibda jispičča, idoqq. Idoqq il-hin kollu... U int, ghax ma tmurx fix-xelter? Toqghodx hawn, ma tafx x'jista' jinqala'.

DAVID: Imma ejja int uko'l. Hawn toqghodx. Ingorru flimkien lil missierek.

PINA: Missieri ssemmihx, ghax zgur ma jigix. Dir-rokna ghalih ghandha tifikriet kbar. Hawnhekk ommi, wara x-xoghol tal-gurnata, kienet tintefaghlek fuq banketta u toqghod taqra sa ddallam. Dil-kerrejja int ma tafhiex. Hawnhekk hawn genn, hawnhekk qisu manikomju, u lil ommi kienu jqisuha l-anglu ta' dal-manikomju. Tinqa'a' glieda, tara kif taghmel u ssewwiha; iwegga' xi hadd, tmur tigri ghat-tabib jekk ma ddewwihx hi; it-tfal ta' dil-kerrejja qishom kollha t-tfal taghha, tmur twassal-hom l-iskola u ggibhom lura meta jispiččaw. Gha! missieri, ommi kienet il-mimmi ta' ghajnejh. Qed tisma' bhali?

DAVID: X'inti tisma'?

PINA: Sparar fil-bogħod.

(Jinstemghu fil-bogħod xi żewġ sparaturi, imma minnufih jinstema' riesaq dejjem aktar jitqawwa, twil u mkarkar, il-hoss tas-sirena).

DAVID: Spiċċa. Kollox għadda.

PINA: Il-lum ma jridux iħalluna kwieti. Ma jridx wisq biex ifaqqa' xi iehor.

DAVID: Allahares, għax għandi biċċa xogħol u rrid neħlisha.

PINA: Smajt 'l ommok tghid li int pittur.

DAVID: Iva, dik il-linja li qbadt (*Bi tbissima*). Tghid għad jiġi żmien li npingik?

PINA: Pjaċir niehu. M'hemm xejn hażin.

DAVID: Għandi f'moħħi biċċa xogħol, nibdieha ma ndumx. Pittura tal-Madonna, żagħżuġha, bil-Bambin.

(Dak il-ħin jibdew deħlin nisa, tfa' u rgjel, gejjin mix-xelter. Minn ta' quddiem Gakkina).

GAKKINA: Int hawn David? Kif bqajt hawn?

DAVID: Xhin kont ġej, spiċċa kollox.

(Jidhol Mattija, kwazi mbikki, bit-tfa' madwaru. Dawk it-tfa' li ftit qabel kienu għajjruh u garawh, issa jidhru kwieti kwieti madwaru, donnhom iridu jithassruh).

PINA: Mattija donnha nqalgħetlu xi haġa! Xi ġralek, Matt?

ROŻA: Hallih, mititlu l-gidja!

PINA: Kif?

ROŻA: Mititlu l-gidja!

KARLA: Dik il-bomba li tefghu għall-għarrieda żewġ to-

roq bogħod. Hemm ħabtet, iva, mhux bogħod minna, għalhekk hassejnienha. Mn'Alla ma kinitx kbira, giet f'nofs it-triq. Hsara m'ghamlitx, ħofra biss fit-triq u l-ħgieg tat-twieqi miksuri. *Shrap-nel* laqtet il-gidja ta' Mattija u hallietha hemm, tal-post.

MATTIJA: *(li kien għadu n-naħa tad-daħla mdawwar bit-tfal jersaq fin-nofs, f'nofs li-ġemgħa, qalbu maqsuma.)*

Ma kinitx bomba, kellha teqridha hekk, kont nibża' tant għaliha. Rajtha titwieled f'tit xhur ilu, sa kont nisqiha l-ħalib jien stess meta kienet żgħira, u rajtha tikber. Rabbejtha f'kamarti. u fix-xitwa kont insaħħanha u rraqqadha fis-sodda tiegħi stess, u nhaddanha miegħi.

KARLA: Dan Mattija wkoll! X'ku'l waħda wkoll!

MATTIJA: Kienet għadha tant żgħira, u kont inbusha daqs li kieku kienet binti, daqs li kieku kienet kreatura tiegħi stess. U kif ma stajtx inhobbha?

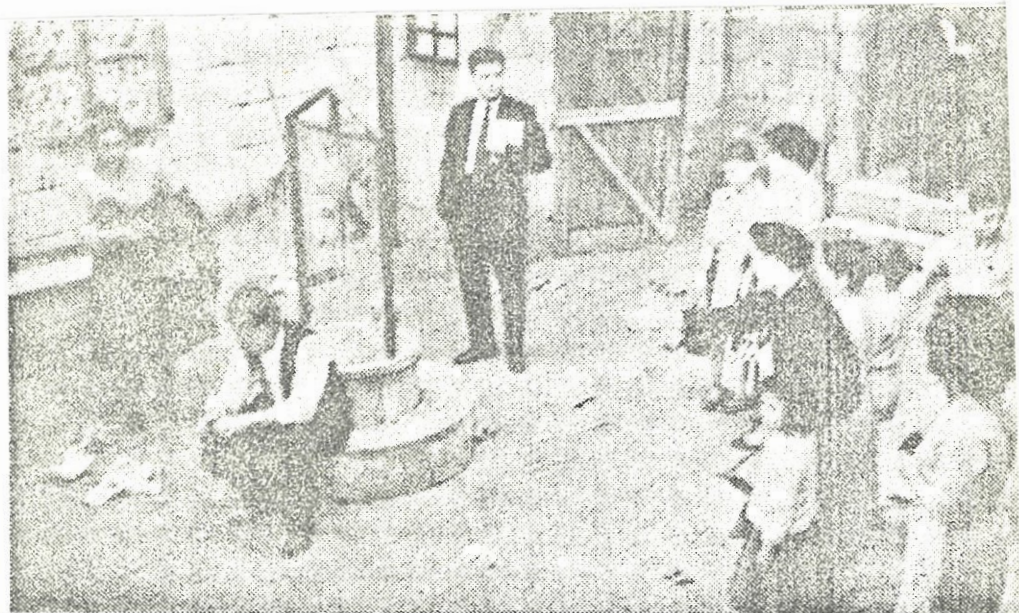
ROŻA: Ma kellux ħliefha.

MATTIJA: Hekk hu. Ma kellix ħlif lilha fil-hajja, dejjem tigri miegħi, ma titlaqni b'xejn. Kienet taqbez u toqmos fil-kamra u kienet tiġi tigri għal fuqi, u jien inhaddanha u nbusha f'geddumha. Kont inkellimha u tifhimni.

KARLA: Tassew. Issa qed nara dik il-gidja kemm kont thobbha.

MATTIJA: U ngħidx kontx inhobbha. Meta tagħmel xi haġa ħażina, meta tmur x'imkien fejn ma kontx irridha tmur, kont inħares lejha u minnufih tifhimni, u kont taraha tiġi thokk ma' saqajja bħal waħda li ddispaċiha milli għamlet. U ħafna drabi kienet iddaħħakni b'xi praspura li tagħmel (*pawsa qasira*) iva, kienet iddaħħakni (*u għajnejh jidhru ferħana bħal wieħed li qed jiftakar*) iddaħħakni, imma issa ma ddaħħaknix aktar. Sal-lum għamlet (*ix-xeħta ta' wiċċu titbiddel u jidher qalbu maqsuma*) sal-lum!

(Joħroġ Mattija bit-tfal madwaru. Il-lehen tal-vjolin beda jinstema', għall-ewwel bil-mod il-mod donnu qed jiħassar lil Mattija fit-telfa tiegħu, imbagħad joġġla u jiżdied, waqt li s-siparju jingħalaq bil-mod).

KARLA: Tassew. Issa qed nara dik il-gidja kemm kont thobbha.
(Att I, Xena V).

KARLA: Le le sewwa qed
tagħmel Pina (Att II, Xena I).

DAVID: Dik arti Father, arti,
insejħulha realista. (Att II,
Xena II).

IT-TIENI ATT

L-istess xena ta' l-ewwel att, il-bitħa fil-kerrejja, imma mzejjna għall-festa. Il-Milied. Ghaddew xahrejn mill-azzjoni ta' l-ewwel att, il-ħin: fil-ghodu kmieni. Tinstema' quddiesa qiegħda ddoqq. Karla tfigg mid-dahla tal-faccata fuq il-lemin u ssib dieħla minn naha tax-xellug lil Gakkina.

XENA I

Karla u Gakkina

KARLA: Kmieni l-lum, kemm bakkart! Mill-quddies?

GAKKINA: Il-quddies mur int, mhux jien, u dik l-oħra habibtek. Ji-knisja għanikom qiegħda, mhux għalija, biex tmorru tagħtu fuq sidirkom, imbagħad tidhku bil-proxxmu tagħkom.

KARLA: Bil-mod ghodu ghodu, dis-sahna kollha. X'għa-miltlek jien? Kelma kulma ghidtlek. Gejt blajtnei. Il-lum il-Milied taf!

GAKKINA: Il-Milied, iva, u j'Alla jibgħathuli tajjeb, għax ma' dik hażin ser nispiċċaha.

KARLA: U int kemm qed iġġibha bi kbira. Ibnek mhux tifel, taf, u dik anqas mhi tifla!

GAKKINA: Tifel mhuwiex, imma dik ma tghoddx għal ibni. B'rasha jdur jekk tkompli thares lejha. Ghidilha! Qed ngħid-lek biex tghidilha, għax nagħmel il-Milied.

(Gakkina toħroġ imbergħna mill-bieb tal-faccata u kważi taħbat ma' Roza li tfigg b'tarbija fi driegħha u tifel iżżommu minn idu.)

ROZA: Il-Milied it-tajjeb, Gakk... X'int imgħagġla, x'tak?

(Gakkina tibqa' ħierġa bla kliem u bla sliem.)

KARLA: Halliha, għax il-lum m'ahniex!

ROZA: Ma jmisshiex. L-lum ġurnata mqaddsa, għall-anqas għall-lum imissha tinsa kollox.

KARLA: U xi tridha tinsa! Mela xi hadd qed jagħmel xi haġa hażina? Billi Pina qed tkellem lil binha, b'daqshekk x'gara? Tfal mhumieħ!

ROZA: Ma ġara xejn. Żgur ma ġara xejn imma, kif ighidu. dik għa' binha tmut. Ma tridu jkellem lil hadd, għax ma tridux jaasal il-mument li jinfired minnha. Il-mewt biss trid tkun biex iġ-ġagħalha tinfired minnu.

KARLA: Dawn hwejjeg ma temminhomx. Mara waslet biex toħroġ mid-dinja ma tridx tara lil binha jingabar. Imbagħad Pina mhux ta' min jarmiha. He'wa u għandha minn kollox.

ROZA: Forsi ftit fuq ruhha żzejjed!

KARLA: U iva b'daqshekk? Jekk ma tkunx ftit fuq ruhha l-lum ma tingalax. Tibqa' bħal ġbara kif baqgħet Ġiża fuq zaqq ommha. Xagħharha ġa qed jitnaqqar bl-abjad u t-tletin ilha li qabżithom, ser tibqa' fuq l-ixkaffa.

ROZA: Ġiża ġralha li ġralha għax riedet hi. Jien u hi kon-na hbieb, aqta' u iekol minnha, u lsieni kiltu magħha dejjem irred-dnilha ma tibqax magħluqa d-dar, u hi qatt ma riedet tisma', kliemi minn widna jidhol mill-oħra joħroġ. Issa ara x'hadet!

KARLA: Le, le, sewwa qed tagħmel Pina.

ROZA: Bhalek ngħid, sewwa qed tagħmel, imma taf x'nis-magħhom jghidu: iddendilx kusek f'bieb l-imghallaq!

KARLA: Xi trid tghid biha?

ROZA: Din Ġakkina mhux ta' min jafdaha, għandha x-xjaten fiha, barra s-siegha ta' dal-hin! Dik ġa kienet il-habs darb-tejn. Darbtejn, taf?

KARLA: Forsi min qallek għax jobgħodha.

ROZA: Ma jobgħodha xejn. Min galli jafha sewwa, kiel il-kirxa magħha. Dik storja għad tagħmlilna hawnhekk!

KARLA: U fejn sejra b'rasek, Roż. Ġakkina, ngħidlek, hafna storbju, imma jgħaddilha malajr. Issa tara! Ej' ngħagglu

għax ilna npaċċu. Ħafna u l-quddiesa iha li daqqet.

ROŻA: Iva, imma xtaqt qabel nara lil Mattija. Fuq, f'ka-martu, mhuwiex.

KARLA: Dak għamel il-lejl idoqq. Issibu għadu barra. Int habbattlu?

ROŻA: Habbattlu, imma ma wegibx. Ir-raġel daħal fis-sagħtejn. Kienu flimkien kif qal hu.

KARLA: Issibu sikirha u baqa' rieqed, dak ma tqajjmx b'xebgħa stanga. Jien sejra jekk int mintix gejjja.

ROŻA: Ha nigi jien uko'l. Inkellmu aktar tard.

XENA II

Għal mument ix-xena tibqa' battala. Ighad-du xi żewġt itfal iheffu għall-quddies. Wara ftit tidher Pina u donnha trid tfittex teħles minn hemm, imma tilhaqha Gakkina, imberghna, bir-ragħwa tal-għadab f'halqha.

GAKKINA: Hawn int, mhux billi ser titlaq tgħaġġel. Fejn kont ma' ibni l-bieraħ fil-ghaxija?

PINA: Ma' ibnek? Jaqaw ma rqadtx da'lejl, qgħadt toħlom?

GAKKINA: Ara x'qed ngħidlek, ar' kif titkellem miegħi. Il-bieraħ fil-ghaxija kont m'ibni, u jaqbillek ma tħarisx lejha aktar, dak mhux hoż għal snienek.

PINA: Int zommu ma' djulek, x'nista' ngħidlek.

GAKKINA: Ma' djuli ma nzommux, imm'int tħarisx lejha.

PINA: Hu jigrri wrajjja.

GAKKINA: Mhux tassew, qed tigdeb.

PINA Idum siegħa jistennieni hawn, fil-bitha, sakemm noħroġ, x'nista' nagħmel jien?

GAKKINA: Tagħlilx il-wieċ.

PINA: Dak mhux ta' sebgħu f'halqu, mhux tifel. X'taħseb intih dahri, naħirbu, jekk jiġi jkellimni?

GAKKINA: Tkellmux.

PINA: Kelma qed tgħid: tkellmux! Bħallikieku, dak għadu żgħir, ma jafx mnejn għandu jgħaddi!

GAKKINA: U jien naf ukoll, tgħidx le, mort miegħu wkoll biex qagħad ipingik. Ilha ġejja din tagħkom, mhux il-bieraħ biss.

PINA: In-nies iġhidu li jridu.

GAKKINA: Żgur, dak il-kwadru li wrieni tal-Madonna bil-Bambin, iwa wiċċek għandha, persuntek taha. Issa qed nifhem kollox, għalhekk ġie kollu ferħan u wrieni dak il-kwadru u qalli: Ara kemm hu sabiħ! U jien għidtlu iwa, jien il-belha għidtlu iwa. Qalli isbaħ minnu qatt ma għamilt. Żgur li sabiħ, kont hemm int fih. Imma dak il-kwadru nqattagħhulu. Jekk jerga' iġib jurihu'i, inqattagħhulu. Dak irid jidhak bija.

PINA: Qed ngħid telliftni quddiesa. Issa sar il-ħin.

GAKKINA: Żgur il-quddies bħalek ma titilfux! Tmur tagħti fuq sidrek, tmur trodd is-saleb, imbagħad fid-dlam, minn wara dahar dak li jkun, tagħmel li trid. Dak il-quddies tiegħek, għax ma tmurx tqerr dnubietek!

PINA: U lili xi ħsibtni int. Ħsibtni xi waħda li ma nafx inrażżan lili nnifsi.

GAKKINA: Min jaf x'taf!

PINA: Jekk trid taf min jien, saqsi lil kull min trid hawn-hekk, għax jafuni biżżejjed, jafu jien x'jien, jafu li għalkemm bla omm imma għext dejjem onesta, għext dejjem ma' missieri, ma tlaqtu qatt. Forsi kieku kont xebba oħra, bla omm u missierha bla dawl, kont nintelaq għal rajja, nagħmel li rrid u li jogħgobni, naqla' l-flus it-tajba biex nilbes u niddandan. Imma dan jien ma għamiltux, għax dejjem bżajt minn Alla.

GAKKINA: Mhux dan li smajt jien.

PINA: Smajt li smajt. Nista' naħseb xi smajt, għax ilsien

in-nies nafu. Ghadam ma fihx ilsienhom imma jaqsam il-blat. Kieku jistghu n-nies isallbuk. Jien ukoll, biex nghidhiekek, smajt hafna xorti fuqek, imma ma nghid'ekx xi smajt ghax ma rridx inweggagħlek qalbek.

GAKKINA: Qalbi weggghuhieli bizzejjed. I'-lum drat u xrafet fl-uġiġh. Nista' nahseb xi smajt fuqi. Smajt li kont il-habs

PINA: Dan int qed tghidu.

GAKKINA: Hekk hu. M'ghandix għalfejn nogħhod ninheba wara subghajja. Diżunur f'ghajnejn in-nies imma għaliya mhuwix. Għaliya mhux diżunur imma sagrificcju li kelli naghmel minhabba ibni, minhabba dak l-iben li l-lum int trid teħodhuli minn go dari. Gew qalulek li jien mort il-habs, imma għaliex u kif ma qalulekx.

PINA: U anqas irrid naf

GAKKINA: Imma jien ngħidlek, ghax mniex nisthi m'ghandix: missier David mjet u h'allieh zghir. Hallieni arma b'tifel ckejken. Xi stajt naghmel? Kont niehu hsieb wiehed armel, kelli hemel tfal. Kont 'l uliedu nhobhom daqs kemm kont inhobb lil ibni. Imma hu lil ibni ma tantx kien jahmlu. Kien zghir u kien jahqru, kien isawwtu. Darba ma flahtx aktar. Fis-sahna li kont u fl-uġiġh ta' qalb li kelli xejjirtlu daqqa ta' sikkina. Kien għalhekk li rajt il-habs. In-nies il-lum lili tarani kerha, xiha, habsija, u tibza' minni. Imma jien in-nies ma nbezzagħhomx, qalbi hi ckejkna u taf thobb. Qed tara għaliex ma rridx ninfired minn David?

PINA: Imma għaliex qed teħodha daqshekk kontra tiegħi? X'ghamilt hazin jekk habbejtu? U x'qed jagħmel hazin hu jekk ihobbni? L-imhabba minn Alla għejja.

GAKKINA: L-imhabba tiegħu jien irridha tkun għaliya biss, jien li rabbejtu, fissidtu, sofret hafna għalih, sa mort il-habs, ma rridx narah jinfired minni u jmur ma' haddieħor, jaqsam il-ferħ u d-dwejjajq ma' haddieħor. Jien irrid narah dejjem f'dari, niehu hsiebu jien, inlestilu l-ikel jien, indur bih fil-mard, kif ghamilt dejjem. Jekk imur hu, nispičča jien, qalbi marbuta wisq miegħu. Imbagħad meta mmut jien, halli jizzewweg u jingabar.

PINA: Minn kliemk jidher li qed tahseb għal rasek biss.

GAKKINA: Jekk inhu hekk, jien hekk inħossha, ma nistax nagħmel iehor. Kieku l-laqqgħat tagħkom ma kinux li jwasslu biex jifirdu lil David minni, kieku kont ngħidlek kompli kellmu, ma kontx inhassar festi jien, imma naf fejn tistghu taslu.

PINA: Qed tiġbed wisq lej, u din l-idea tiegħek għad ikollok tbiddilha.

GAKKINA: Ga għidtlek li l-mewt biss tista' tbiddilli din l-idea, xejn aktar: Isma' minni, Pina, tkellmex, aħirbu, biex għada pitgħada ma tgħidx "ara x'għamilt b'idejja", David għaż-żwieġ mhuwiex.

PINA: Miniex nifhem.

GAKKINA: U aktar miniex biħsiebni nfiehmek. Għidtlek li David irrid inżommu għaliha, sakemm nsta', sal-mewt. David għaż-żwieġ mhuwiex.

(Jinstema' d-daqq melanġoniku ta' vjolin f'kamra fuq.)

PINA: Missieri qam. Aħjar issa nitla' nara jridx xi haġa. Nisma' l-quddies aktar tard.

GAKKINA: Missierek dejjem idoqq il-vjolin, dejjem b'din-nota ta' dwejjaq. Għid'u li l-lum il-Milied, idoqq xi haġa aktar ta' ferh.

PINA: Missieri din-nota qiegħda f'demmu. Mindu mietet ommi, ma kienx hekk. Jithassar il-hajja u jistieden il-biki.

GAKKINA: Donnu jistieden is-saħta taqa' fuqna, taqa' fuq dil-kerrejja.

PINA: Issemmix saħta u mhux saħta. Il-lum il-Milied, festa ta' paċi u ta' mħabba.

(Jitfaċċa Patri Frangiskan)

PATRI: Il-paċi magħkom!

(Gakkina malli rat il-Patri, għaddset rasha u fittxet biex tbewweġ 'il fuq.)

PINA: Il-Milied it-tajjeb, Father!

PATRI: J'Alla jkun hekk għan-nies kollha ta' dil-kerrejja.

PINA: Trid lil xi hadd. Father?

PATRI: Iva, lil wiehed pittur. Qaluli joqghod hawnhekk.

PINA: *(lil Gakkina li kienet għadha ma ħarġitx mix-xena)*
Lil David irid.

GAKKINA: Lil ibni trid?

PATRI: Iva, xtaqt ħafna nkellmu. Fejn insibu?

GAKKINA: Għadu fuq. Għadu ma ħarġx. *(Mifxula)* Imma...

PATRI: Għaliex? X'gara?

GAKKINA: Għax... id-dar żgħira... żewġ gabubiet.

PATRI: Fil-faqar jien trabbejt u għext, bla so'd għomri kollu. Tahseb int ser naraha bi kb'ra jien għax tilqaghni go darek?

(Jiffaċċa David).

PINA: Habbat tajjeb. Hawn ku, Father. *(Lil David)* Hawn.

PATRI: ...Patri Beneditt.

PINA: Patri Beneditt lilek irid.

GAKKINA: Iva, lilek.

DAVID: Fiex nista' naqdik, Father?

PATRI: Xtaqt ħafna nke'lmek.

DAVID: Titla' fuq?

(Pina twarrab u toħroġ mill-bieb tal-faċċata għat-taraġ tal-kerrejja).

PATRI: Mhemmx għalfejn. Jekk nista' nkellmek hawn, għalija xorta.

GAKKINA: Ha nitla' nirranga ftit fuq għax għadu kolloxx imqalleb. Imbagħad, David, itilgħu.

(Toħroġ Gakkina).

PATRI: Gejt biex inke lmek fuq dik il-pittura tal-Madonna.

DAVID: Iva!

PATRI: Dik li ghandek fl-esibizzjoni l-Belt.

DAVID: Iva! Min jifhem fahharha hafna.

PATRI: Jien ma gejtx biex infahharhiekk. Jien gejt ngħidlek biex tneħhiha minn hemm.

DAVID: (*mistagħgeb*). X'int tgħid, Father!

PATRI: Gejt ngħidlek biex twarrabha. Gid mhix qed tagħmel.

DAVID: Jien fiha ma fittixtx li nagħmel il-gid. Jien ridt li nohroġ biċċa xogħol ta' l-arti.

PATRI: Bħala arti kif taraha int, sabiha. Minn daqshekk ma ngħidlek li mhijiex sabiha. Dak li haqqek nagħtihulek. Imma l-Madonna stajt ma wrejthiex b'dak il-mod hekk indeċenti. X'hawn, ibni, aktar safi mill-Madonna?

DAVID: Dik int taraha indeċenti, Father. Għaliya biċċa xogħol ta' arti.

PATRI: Mitt darba w elf, ibni, imma għalfejn tesponi f'għajnejn il-bnedmin lill-Madonna, l-akbar xempju ta' safa. f'pożizzjoni hekk baxxa?

DAVID: Dik arti Father, arti, insejthulha realista.

PATRI: Ir-realizmu, ibni, zommu għal kwadri oħra, imma mhux fejn tidhol il-Madonna. Dik il-pittura neħhiha minn hemm u qattagħha.

DAVID: Ġa hemm min tani mitt lira tagħha.

PATRI: Flus jien m'għandix. Bhal issa nixtieq hafna li kelli, għax kont nagħtik iżjed minn hekk u nixtriha jien, imma jien twelidt u għext fil-faqar u sold qatt ma rajt. Għalhekk biss, il-flus ilum xtaqthom. Kont nagħtik kemm trid, imbagħad dik il-pittura nqattagħha u naħraqha.

DAVID: Dik il-pittura għaliya tibqa' għaziża għal dejjem. Jagħtuni kemm jagħtuni, ma nbighhiex. Dik nibqa' nzommha għandi, hawnhekk, ġo darì.

PATRI: Dik il-pittura fejn tkun, tigbed id-dnub.

DAVID: Tghidx hekk, Father, jien mohhi maghluq miniex.

PATRI: Qed nghidlek u ismagħni: dik il-pittura qattagħha! Dik għad tigbed is-saħta fuq il-post fejn tkun, u ż-żmien mhuwiex fil-bogħod.

DAVID: Jekk dan kulma ridt tghidli, nista' nghidlek li jiskop tiegħek ma rnexxiex.

PATRI: Iż-żmien mhuwiex fil-bogħod. Fejn tidhol il-Madonna, dak li tghidli qalbi jkun dejjem minnu. Jekk dik il-pittura ma tqattagħhiex, għad nergħu niitqagħu u nfakkrek f'dan li qed nghidlek il-lum.

(Nies bdew jaslu mill-quddiesa li spicċat. Karla u Roża jidhlu jqandlu bit-tfal. Il-vjolin jinstema' jokrob fuq. Pina toħroġ mill-bieb tal-faċċata, mgħagħla, sejra għall-knisja, ixxejjer f'idejha maktur kbir tal-harir għal rasha. Baqgħet għaddejja, anqas biss ħarset lejn David.. Jinstemgħu l-qniepen tal-knisja jdoqqu għall-quddiesa tat-tmienja u nofs).

DAVID: Pina, għall-knisja? Stennieni.

(Pina ma tkellmu xejn, tibqa' sejra).

DAVID: Pina! Pina!

(Pina tibqa' sejra ħierġa tigri 'l barra, ma tkellem lil hadd. David jibqa' ħierġ warajha bla kliem u bla sliem. Patri Beneditt għall-ewwel baqa' bħal wieħed mibluġħ, imbagħad ta daqqa t'għajn madwaru u, miżxul, ma jafx x'ser jaqbad jagħmel, ħareġ 'il barra.)

XENA III

(Jiffaċċaw Karla u Roża jħarsu lura jagħmlu gesti b'idejhom u b'ħarsithom bħal min ma jistax jifhem x'seta' nqala').

KARLA: Xi haġa nqalghet!

ROZA: Bil-fors. Ma rajthiex kif haġget, anqas lilna ma riedet tkellem. Ahna x'għamilnilha?

KARLA: U dan kollu l-lum, il-Milied, ġurnata mbierka, meta żejġinna hawn kullimkien biex naghmlu festa flimkien. X'kull waħda wko'!

ROZA: Donnha mhix festa ġeġja.

KARLA: Għaliex? B'daqshekk, il-festa xorta naghmluha. Niżżuhajr 'l Alla kul' hin u kull mument, mis-sema sa l-art, li dawk ix-xjaten ta' ajruplani ha'ewna bi kwietna l-lum. Mhux soltu tagħhom!

ROZA: Imma jekk ifaqqgħulna xi wieħed, Karl, ifaqqgħulna sewwa u għal għarrieda. Donnu dan l-aħħar tahom, kwieti ma jridux iħalluna.

KARLA: Imma l-lum il-Milied, għalina bħalma hu għa' i-hom. Ikunu wkoll iridu jistrieħu u jgawdu bħalna.

ROZA: U mela dawk jemmnu! Dawk jemmnu f'xi haġa? Ma tarahomx, m'għandhom rispett u hniena lejn hadd. Iwaddbu l-bombi fejn ġie ġie, sa fuq il-knejjes, sa fuq id-dar t'Alla, imbagħad tghid li dawn in-njes jemmnu bil-Milied! X'jemmnu, jemmnu, qaddishom jemmnu!

KARLA: Imma qalbi tghidli li l-lum il-festa ser iħalluna naghmluha bi kwietna.

ROZA: Minn fommok 'l Alla. Imma, Karl, il-Milied ta' l-lum m'għandux x'jaqsam ma' ta' dari. Dak l-ikel kollu li kien ikollna, dak ix-xorb! Avolja fqar, imma kollox konna nixtru; għax ko'loxx kien b'irħis.

KARLA: Il-lum il-ħajja trid! Niżżuhajr 'l Alla minn dak li qed insibu.

ROZA: Imma kollox bil-għali u bis-serq f'wiċċna. Kulhadd jisloħ u jmaxtar minn fuqna. Ara Mattija hawn, tfaċċa.

(Jidhol Mattija li jidher għadu ftit għajjen u għajnejh għadhom tqal bl-irqad.)

(*lil Mattija*) Mela rqađtha! Tghidx kemm habbattlek qabel hriġt għall-quddiesa.

MATTIJA: Irqađtha sabih! Int imissek taf, sas-saghtejn konna għadna barra jien u Killi, jew kont rieqda xhin daħal.

ROZA: Ma stajttx nagħlaq għajn ma' għajn qabe! ġie hu, imbagħad wara tajjart in-nghas għal kollox u ma stajttx norqod. Marret għajni bija mas-sebh, imbagħad fuq kollox kelli nbakkar għall-quddies. Dak li hađt bid-dewmien tagħkom!

MATTIJA: Hee, xi trid tagħmel! Bħal daż-żmien li naraw xi sold żejjeđ f'idejna aħna, u l-lum jaqbel dak li wieheđ jista' jdađbar ma jtitilfu.

ROZA: Matt, taf x'ridtek, taf għax ġejt habbattlek, għax xtaqtek taqbeż qabża l-Belt u hemm it-tfal t'ohti tmur u ġġibhom mieghek. Avolja l-lum żgħar mħumiex, imma ż-żminijiet li huma ohti ma titlaqhomx weħidhom. Il-lum festa u kont stedintom jiġu jieklu għandi. Tmur, Matt?

MATTIJA: Jekk taqta' mmurx! Tliet tfajliet bħal dawk, qishom tliet hawhiet għadhom maqtuġħin friski mis-siġra, tghid ma mmurx għalihom! Dawk iżejju nawn!

KARLA: Wiċċ it-tfajliet għandek int, biċċa ta' xiħ bħalek!

MATTIJA: Xiħ żewġek, u int, snienek kollha qed jaqgħulek. Jien għađ għandi saħha nkisser il-blat. Hallina, Karl, għax jekk tweġġaġħni noqmos!

ROZA: Halliħ Karl, tibdilux, għax Mattija l-lum iriđ jaġħmilha. (*Bid-daħka*) Mhux hekk, Matt?

MATTIJA: Il-lum nagħmel waħda minn tiegħi.

ROZA: Ara, Matt, mur u ġibhom 'l hawn. Qis li t-tlieta jiġu: Pija, Marija u Tanja.

MATTIJA: (*donnu f'estasi*). Pija, Marija u Tanja!

(*Johroġ Mattija*).

XENA IV

Karla, Roža u Gakkina.

Lehen ta' xbejba jghanni:

Biċċa ta' xih bla saħħa,
fartas, magħlub, mitruħ,
fil-ghaẓẓ jghix ħajtu kollha,
jorqod u jqum bil-ġuħ.

Jaħasra, kif iġġennen
wara xebba t'ghoxrin,
u wegħedha art u sema,
mitt lira w mezzanin.

GAKKINA: Din min hi? X'kull waħda l-lum!

KARLA: Din Kruċa, it-tifla taz-Zija Nen. Moħħha, mis-kina, maħniex!

Il-lehen ikompli:

Imma l-logħba tilifha
u ċeda bla kliem xejn,
l-inkwiet u t-taħbit tiegħu
kien kollu xogħol għalxejn.

L-inkwiet u t-taħbit tiegħu
kien kollu xogħol għalxejn

ROŽA: Tilfet moħħha wara suldat, għalhekk qed tghajjru, xi erba', ħames snin i' u. Kienu ser jittgharrsu u kollox, imbagħad f'daqqa waħda ħassru, qattgħu l-karti. Waħħlet f'rasha li ntilef wara xebba oħra iżgħar minnha, u minn dak iż-żmien 'l hawn baqgħet tiffissa, tilfet moħħha.

KARLA: Taraha, tiftassarha. Il-lum żgħira mhijiex, magħ-luqa dejjem id-dar, moħħha spiċċa. Kultant tismagħha tinfexx f'dik il-ghanja u tiegħaf, Taqa' hemda fuqha.

GAKKINA: Milli jidher dil-kerrejja tassew qafas ta' l-im-ġienen. Kemm ili hawn, issa nisma' fuq dak, issa nisma' fuq dik, issa d-dwejjaq ta' wiehed u issa l-ġenn ta' l-oħra, u dejjem sejrin,

dejjem nisma' b'xi haġa ġdida, dejjem nara xi wiċċ ġdid li ma kontx rajtu qabel. L-inkwiet tiegħi ninsieh fil-inkwiet ta' hadd-
iehor.

KARLA: U int fil-ftit żmien li ilek hawn għadek ma taf
xejn. Al-aħares kellhom jinfethu l-kotba kollha għax kieku aqta'
kemm jiffaċċaw dnubiet.

ROZA: Ara, Karl, l-aħjar ku'hadd imur għal rasu, għax
int meta taqbad tpaċpaċ ma tiqafx. Waħda ngħid il-li kulhadd
jaġhti milli għandu.

KARLA: Tkellem ċar biex nifhemek.

ROZA: U fhimt, fhimt, Karl, mintix ta' sebgħek f'halqek
int. Imma aħjar ma nħassrux festi bil-kliem żejjed il-lum, Karl.
Ha mmur ha llesti l-ikla. Wara l-ike! niltaqgħu, Karl!

*(Jidhol Luqa, ir-raġel ta' Karla, jaġhti
skossi b'rasu u b'idu għax ibali bin-nervi.
Żewġ uliedu jaqgħu quddiemu, wieħed bil-
ballun, l-ieħor idoqq trumbetta.)*

KARLA: Hee, b'dit-trumbetta ejja int biex immorru taj-
jeb, halli ġġenninli rasi aktar milli hi. U dak l-iehor jaqbeż bil-
ballun. Dawn mnejn ġibtuhom? *(Lil Luqa)* Mela ftañt idejk int
il-lum?

LUQA: Il-lum il-Milied hallihom igawdu.

ROZA: Ara, tiegħi tgħidx x'ġibihom biex ji'aqgħbu. Il-lum
mhux i' festa taqgħom? Mela, hallihom igawdu, hallihom iqallbu
kolloxx ta' tañt fuq.

GAKKINA: Min jaf lil uliedek thallihomx jaqgħu hekk
int!

KARLA: U halliha 'l dik. Dik imrobbija fil-ġenn.

LUQA: Int ilsienek qiegħed biex jaqla' l-ġlied. Iva l-lum
ukoll!

*(It-tifel bil-ballun jolqot lil Roza fuq wiċċ-
ha.)*

ROZA: Ara dan fejn gie jilgħab, għax...

KARLA: Hee, qed tara, għax issa laqtek ma tridux jilgħab, kont ser taħbat għalih minn fuq.

(L-ieħor iżarżar għall-għarrieda t-trumbetta u lil Roża jaħsadha.)

ROŻA: Ara x'sa'ib! Ha nitlaq bil-qalb it-tajba, f'għieh kemm hemm!

(Toħroġ Roża mberghna u mbaqbqa. U wrajha joħorġu wkoll Gakkina, Karla. Killi u t-tfal. Għal mument ix-xena tisfa' vojta. Il-lehen tax-xbejba jinstama' mill-gdid iġhanni:

Miskin, ried iħabbatha
ma' min qed jgħum fil-flus,
ta' xbejba t'ghoxrin sena
ried illi jkun l-għarus.

(Fil-ħin tidhol fix-xena Kruċa, liebsa diż-utli, xagħarha mħabbel, b'ħarsa ta' waħda mgerrxa. Tieqaf għal f'it bla kliem xejn u donnha mbażżgħa trid taħrab minn nies. Imbagħad tibda riesqa bil-mod il-mod lejn giebja li hemm fil-biṭha. Gakkina toħroġ fil-gallarija tagħha tal-ħadid u toqgħod iħares lejha u titħassarha.)

KRUĊA: Iva, ried ikun l-għarus. U kien iħobbni, taf..... kien iħobbni..... Ku'l filgħaxija, kull meta kien jista', kien jiġi jarani u konna noħorġu flimkien u konna mmorru..... fejn konna mmorru?..... ha nara..... ha nara, niftakarx..... iva, konna mmorru taht blata ma' xatt il-baħar.....

(Sadattant tintafa' bil-qiegħda fuq il-ħerża tal-bir, dejjem b'dik il-ħarsa tagħha bla espressjoni ta' waħda mgerrxa u mbażżgħa.)

.....konna nitrekknu biex ma nidhrux u hemm kien iġhan-naqni u kien ibusni..... u jien kont nisthi..... Ara, kemm hi hamra x-xemx, kont ngħidlu, kemm hi sabiha!..... *(Tqum minn bil-qiegħda, u kemm kemm tħaxkar il-pass tkompli:)* u hu kien

jidhak u jien nidhak mieghu..... u għaliex konna nidhku ma nafx..... *(Tidhak id-dahka ta' waħda belha)*..... Issa kolloxx għadda.....

Mar u l-logħba tilifha
u ċeda bla kliem xejn,
l-inkwiet u t-tahbit tiegħu
kien kollu xogħol għalxejn.....

Kien kollu xogħol għalxejn!

(Mal-lehen ta' qsim il-qalb ta' dik it-tfajla jingħalaq is-siparju u xhin jerga' jinsetaħ ftit waqtiet wara, ikun il-hin ta' wara nofs in-nhar, xit-tlieta, u l-bitħa mżejjna kollha għall-festa, mimlija bi rġiel, nisa jgandlu b'uliedhom, żgħażaġħ u tfał. Kulhadd wiċċu għad-dawl, kulhadd ferħan. Ewkaristu, fir-rokna, bil-vjolin; Mattija u Killi hdejh, wieħed bil-kitarra, l-ieħor bil-vjolin ukoll.)

ROZA: Doqqu, Killi. Int, Mattija, doqqu! Mela hawn ġejtu għalxejn? Doqqu!

(Mattija ta żewġ noti skurdati fuq il-kitarra).

Mela d-daqq hekk. Doqqu suret in-nies.

KILLI: Mela int hekk, stenna. Ha niftiehmu ftit. U jekk indoqqu, min se jkanta?

KARLA: Tkanta Pija.

ROZA: Pija ma tafx tkanta. Għax ma tkantax bintek?

KARLA: Binti tkanta. La tiġi ngħidilha jien stess biex tkanta, tihux ħsieb!

KILLI: Ara, Roż, x'ser ngħidlek, ma' Karla l-lum mhux qiskom kelb u qattus. Il-lum jekk tridu niehdu pjaċir, ftiehmu, inkella naqbad u nitlaq minn hawn jien l-ewwel wieħed.

ROZA: Tihux ħsieb. Il-lum halli ngawdu. Il-lum ninsew

il-gwerra. Ha nibda nkanta jien, la hekk tridu. Ibdew! Ibda int, Ewkarist, doqq!

*(Ewkaristu beda jdoqq il-vjolin flit ferrie-
hi aktar mis-sollu, imma dik il-harira me-
lankonija baqghet tinhass).*

Roża tkanta:

Ghadira li tixrob minnha
kif jghidu ddardarhiex,
ghax imur żmien jigi ieħor
tfittixha u ma ssibhiex.

LUQA: *(Wieqaf qisu serduk).* Din tghanni qiegħda Karl.
jew.....

KARLA: Halliha ħa naraw biex ġejja! Stenna!

ROŻA: Hekk ġralha waħda nafha, *(turi lil Karla)*
kisritha mal-ħabib,
u l-lum li wiċċha tkemmex
tfittex u 'l hadd ma ssib.

KARLA: Festi jien ma rridx inħassar. Roża b'dan il-ġha-
na tagħha tefgħetli ħafna lixka ma' saqajja. Imma ma ġara xejn,
ħbieb konna u mija nibqgħu. Ahjar il-lum, bħal Roża, ngħanni
jien ukoll. Doqq, doqq, Mattija, halli min għandu l-ġbali, iżidu.

*(Mattija, Killi u Ewkaristu, it-tlieta flim-
kien bdew idoqqu waqt li Karla bdiel
tghanni:)*

Naf waħda, wiċċ ta' belha,
bla ħila w ma tiswiex.
jekk tfittex ġo sidirha
l-imħabba ma ssibhiex.

Għajnejha * jzebbġu dejjem.
wiċċha qatt mhu daħkan.
lil żewġha illi jhobbha
bidlitu ma' baħnan.

*(U kif qalet hekk, għajnejha minn fuq
wiċċ Roża dawritom għal fuq Mattija, u*

kieku ma kienx għax Luqa fittex għbed lil martu lejha, u Marija u Tanja ħarġu jiżfnu fin-nofs, kieku Roża kienet lesta biex ttebb għal Karla. Imma l-festa kompliet fost id-daqq u ż-żfin.

Karla, ftit imghaddba, donnu kellha xi ħsieb f'moħħha, telgħet 'il fuq. Warajha tela' Luqa).

KILLI: Dawk hekk jafu jagħmlu. Kieku nagħti każ ta' marti u ta' dak kol'u li nisma', kieku nikser għonqi l-ħin kollu. Jitgħajru, jiġġieldu imbagħad jerġġhu ħbieb, mur hu għalihom!

ZIJA NEN: Imma Karla, Karla lsienha jwegġa', ta! Allaħares kellha biex titgħajjar dik, għax ma tmurx tara salibha. għax ma tilhaqx sa'ib bintha dejjem tigrri barra qisha għażżiela. Għad tagħmlilha xi storja tinkiteb dik!

KILLI: Huwa xi haġa ġa ċaqċet!

ZIJA NEN: U l-qasba ma ċaqċaqx għalxejn. Hemm hi, ħares 'il hawn, hi biss ma tidhirx. In-nies kollha tal-kerrejja qegħdin hawn, imma hi le, hi marret tiġġerra qisha ziemei.

MATTIJA: U ħallik mi'l-kliem, Nen, Tfettilhiex int ukoll ma' Karla. Ara dawk iż-żewġ għasafar hemmhekk fin-nofs jiżfnu.

ZIJA NEN: Dawk Alla jberikhom kemm jafu jiżfnu.

MATTIJA: Imisshom ma jafux. Tanja ġa ilha xi erba' snin tistudja ż-żfin, imissha ma tafx! U mhux iż-żfin tal-lum, qabda qbiż u ġenn.

(Marija u Tanja waqfu miż-żfin u, fin-nofs, imdawwar qagħqa mit-tfal u ż-żgħażaġh, daħal guvnott jiżfen żifna sfrenata msieheb miċ-ċapċiċ, id-daħk u l-aġġja ta' kull min kien hemm).

ROŻA: *(Lil Pina)*. Isa, Pin mur komp'i miegħu, mur aqbeż fin-nofs, mhux ġejt u bqajt imwahnha hawn, mur!

PINA: Le!

ROŻA: U isa, mur, il lum festa. Il lum insa kollox.

PINA: Le, le u le!

ROZA: Għidli haġa, x'inqalagħlek. Ukoll dal-ghodu, an-qas kliem ma ridt. Sa fejn naf jien, m'għamiltlek xejn jien!

PINA: Imma l-lum ma nħossnix fiha.

ROZA: Jaqaw xi ftit inkwiet ma' omm David?..... Dik tihux wisq għaliha, dik bħan-nar tat-tiben.

(Tidhol minn naha tax-xellug Antida, il-bint il-kbira ta' Karla, xbejba tip modern, wiċċha miżbugħ qisu maskra, huġbejha mqaxxin, il-ħofriet t'għajnejha mċappsin bl-iswed. Kif lemhet liż-zagħżuġ joqmos fin-nofs, marret tkompli tiżfen u taqbez miegħu, u l-aġġat u l-ferħ kiber aktar).

ZIJA NEN: Hawn hi giet, Kill, ara x'żiemel fiha!

KILLI: Din mhux għal hawn tajba!

ZIJA NEN: Ara x'ser ngħidlek, Kill, għad nisimgħu xi waħda fuqha din daqs kemm tigrj. X'tista' tiehu minnha xkora genn bħal din, aktar barra milli ġewwa, aktar tmur fejn ma tid-hirx milli fejn tidher. Hemm hi, għadha ġejja... min jaf mnejn ġejja!

(Iż-żifna waqfet u Antida, għajjena, inbarmet fuq sieg waħda u waqgħet. Id-dahk kiber, u ż-zagħżuġ żeffien kien pront ħataf lil Antida minn idha u refagħha fost iċ-ċappi, imbagħad ħaddanha miegħu u marru ntefġu bil-qiegħda fuq daqsxejn ta' bank mal-ħajt fuq ix-xellug. Imbagħad kien imiss lil Pina tiżfen).

ILHNA: Pina! Pina!

(Pina għall-ewwel ma riditx tiżfen. Imma l-aġġat kompli).

ILHNA: Pina! Irridu naraw lil Pina tiżfen! Pina! Pina!

(Roza resqet fuq Pina, gibditha minn id-

ha u tefghitha fin-nofs. Il-kitarra u l-vjolini qabdu jdoqqu, u Pina, għalkemm kontra qalbha, kellha tiżfen. Roża resget lejn Gakkina li kienet kollha kwieta, migbura għaliha wehidha, fil-ġenb).

ROZA: Xi tghidli għaliha?

(Gakkina ma titkellimx, imma tibqa' thares imħassba, għajnejha issa ddawwarhom fuq David u issa fuq Pina).

Ma tghidli xejn... xejn... warda bħal dik!

GAKKINA: Warda tašew, imma fiha x-xewk.

ROZA: U fejn qed tmur b'rasek int. Nghidlek jien, għax ili nafha mindu kienet tarbija. Pina m'hawnx tifla oħra bħalha. Bħal Pina ma ssibx.

GAKKINA: Mhux hekk smaġt.

ROZA: Għax hawnhekk l-ilsna jqasqsu. Fuqi jgħidu tant xorti. Alla ħares ir-raġel kellu jemmen kulma jisma', għax kieku ilna li ggildna, hu qabad triq u jien oħra. Jien ukoll xi kelma ġie li għidt fuq Pina, imma b'daqshekk?... Tista' toqgħod fuq kliemi, bħal Pina, imkien.

GAKKINA: Hemm hi, araha, issa ma' min qed tiżfen...

(Iż-żagħżuġ li kien qed jiżfen qabel, issa reġa' ħareġ jiżfen magħha. Jidher Mattija ħiereġ mill-bieb tal-faccata).

.....bħal dak jixirqilha, mhux ibni!

(Pina f'daqqa qatgħet miż-żifna u ngibdet fil-ġenb ndejn David, u ħalliet iż-żagħżuġ jiżfen u jaqbez waħdu).

ROZA: Rajtha x'għamlitlu? Te'qitu! Qed tara kif mhux kif tahseb int?

(Gakkina ma tweġibx. B'maktur timsaħ għajnejha).

U hallik mill-biki. Int tal-biki! Id-dinja ma tafhiex? Il-lu jew ghada jridu jagħmiuha, żghar mhumniex.

(Jidhol Mattija mill-bieb tal-faċċata ta' lemin, liebes kollu l-aħmar, libsa twil tkaxkar ma' l-art, b'xagħar u leġja twil bojod qotna, għajnejn kbar daħkan. Mghobbi bi xkora li, taparsi, jidh mghawweg taht il-piż tagħha. It-tfal idur miegħu, jaqbzu, jidhku u jgħollu idejhom. U Mattija jgassam il-gugarelli lit-tfal kulhadd ferhan. Dak il-hin tfigg ukc Karla u bdiet iddur qalb il-gegwigiġja ta' tfal u baqgħet sejra hdejn bintha Antia li kienet għadha minsuba fuq il-bank. L-oħra baqa' fil-ġenb tal-lemin, wieqaf hdejn Gakkina u Roża).

LUQA: Din marti kultant jagħtiha. Tbati bl-attakki.

GAKKINA: Kulhadd ibati b'xi haġa hawn!

ROZA: Taf xinhi martek!

LUQA: Wara dik it-tagħjira kollha, telgħet fuq u nfexxet tibki. Xhin rajtha tielgħa b'dik ir-rabja kollha, għidt min ja x'ser tagħmel. Dak kulma għamlet, intefgħet minn tulha fuq is-sodda u nfaqqgħet tibki.

ROZA: Għandha mill-boloh!

LUQA: U int mintix aħjar minnha, x'ser tghid! Il-għied mhux int taqilgħu, mhux int dejjem tibdilha, ma tahmilx tarax bi kwietha.

ROZA: U x'ser tghid int, li ma nntifflikx mustaccijk mhux hi, malli tarani qisha rat ix-xitan barra s-siegha ta' dal hin. L-ewwel hafna hbiiberija, hafna kliem heġu, hafna tpepsi fil-widnejn, imbagħad tinfaga' qisha buzzieqa, u toħroġ mill-is tonku tagħha l-ħdura li jkollha. Dik martek, int tafha sewwa għax ġie li wrietek il-bieb ta' barra!

GAKKINA: *(tagħmel sinjali b'idha)*. Ieqfu minn dal għied. Ha naraw Mattija x'ser jgħid. Donnu jrid jgħid xi haġa!

MATTIJA: (bit-tfal madiwaru bil-gugarelli f'idejhom, bl ixkora vojta mixhuta fl-art hdejn riglejha, ixexxer idejha u jssikke lil kulhadd b'arja ta' certa importanza.)

Huti.....

KARLA: Il-lum isejjaħ lil kulhadd hutu, il-lum mhux qed jghajjarna, mhux qed jaqla' minn żniedu kulma jrid fuqna.

MATTIJA: Le, il-lum m'ghandix hsieb li noqghod ngħaj jarkom, għalkemm, kieku rrid, hemm hemel xi ngħid fuq kul wiehed u kull waħda minnkom. Il-lum il-Milied.

ROZA: Nafu, mhemmx għalfejn tghidilna.

KILLI: Iva, halluh jitkellem. Ke'ma ser titingħuħiel velenu. Halluh!

MATTIJA: Il-lum il-Milied, gurnata ta' paċi, mhux gurnata ta' tagħjir, mhux gurnata ta' għied. Il-ħdura li hemm f'qalbkom, l-aktar fikom in-nisa, jien ma noqghodx nagħtiħielkom u nżellaqħielkom bil-mod il-mod, iva dik il-ħdura l-lum għattuħa b'xi ftit ta' l-abjad, b'xi ftit ta' l-imħabba bejnietkom. Hekk irrid narakom!

KARLA: U hallina, x'int treden!

MATTIJA: Le, Karla, minix inreden. Naf sewwa x'qed ingħid għax jien nisma' l-qanpiena ta' kulhadd.

KARLA: Hee, i-qanpiena li għandek f'ħalqek, għax dejjem sejra ddoqq u tghid fuq dik u fuq l-oħra.

LUQA: U waqqaf dak il-ħiċċa lsien li għandek u halliħ ingħid, nirrak teħmed darba għal dejjem.

MATTIJA: Għid li trid, f'wiċċek jibqa'. Dan hu t-tieni Milied li qed ngħaddu fil-gwerra. Is-sena l-oħra għidna "min jaf Milied iħor jekk narawhx!" Ahna rajnieħ u qegħdin ingawduħ, avolja fil-gwerra, avolja nistennewhom minn mument għal-ħor gejjin għal fuqna u jaħbtu għaliha, u min jaf jekk minn hawn u ftit iħor inkunux għadna mal-ħajjin.

ROZA, KARLA, PIJA, KILLI (wara xulxin).

U x'int toħlom!

Hallihom, Matt, ighidu, Kompl!

ma jiftakarhiex, kienet qalbha f'idha ma' kulhadd, konna nsibuha għal kollox, f'kulma kien ikollna bżonn. U 'l Bertu u lil Feliċ u lil Mansweta, it-tlieta mietu mahruqa f'karozza huma u ġejjin 'l hawn. Xi haġa żgħira min sejjer ma jhallashiex?

(Luqa joħroġ maktur b'għoqda flus u jersaq lejn Mattija).

LUQA: Nibda jien. Żommhom kollha.

MATTIJA: Mhawnx għalik, Luqa!

KARLA: Int kemm għamiltha tas-sinjur il-lum, mela l-flus hekk! Tfal għandek. Kollha jridu jieklu minn fuq spallejk, sa dik il-kbira t'hemm, araha; biċċa xogħol ma tridx tfittixha, tiekol biss, tiekol u tiġri.

LUQA: Karita', Karl. karita'. U dak li qed nagħmlu l-lum aħna, għada jistgħu jagħmluh magħna, id-dinja mhux hekk sejra!

(Jersaq Killi)

KILLI: Matt, dan hawn, ileqq arah!

(Jixhelu xelin, u wieħed wara l-ieħor, u waħda wara l-oħra, l-irġiel u n-nisa kollha taw xi haġa lil Mattija).

MATTIJA: Prosit, prosit, tassew nista' ngħid li n-nies tal-kerreġja qalbhom tajba. Hawn għandna biex nagħmlu mhux quddiesa waħda, imma tnejn u tlieta. Int, Gakkina, xi haġa ma twaddabx?

GAKKINA: Jien dawk li mietu ma nafhomx bħalma tafu-hom intom. Milix noqgħod hafna hawn. Imma xi haġa nagħti jien uko'll, magħhom, imma, żidu lil żewġi. Il-quddies ikun għal żewġi wkoll.

(U kif qalet hekk, qalgħet ġizirana rqiqa minn għonqha u tatha lil Mattija).

Hu din, u aghmilha flus

KARLA: Jagħmilha flus dak! Dak ser iżommha għalih!

MATTIJA: Xi hsibtni, imġewwaħ bhalek. Żomm ilsienek li fl-aħħar ma tħassarx il-festa, Karl!

(Tifla, it-tifla ta' Karla, ta' xi tmien snin, wahda mill-hafna bniet tagħha, tersaq u għebbed lil Mattija).

Xi trid int, xi trid?

TIFLA: Jien nagħtik din.

(U tatu pupa ckejkna li ma kienx ilu wisq li taha bħala rigal tal-Milied).

Zommha. Jien ngħaddi minghajrha.

MATTIJA: Int qalbek tajba, binti. Minn ckunitek qed turi x'int.

KARLA: Qalbha tajba bħal ommha dik.

MATTIJA: Le, le, Karla, xejn ma tixbhek. Ma nafekx hekk lilek.

ROŻA: Naqtghu dal-hafna tpaċċi u nerġghu għad-daqq. Doqq, Ewkaristu, ha nkanta jien.

KILLI: Ara ma nispiċċawx kif bdejna, Roż, taf!

(Il-vjolin ta' Ewkaristu beda jinstema' b'dik in-nota tiegħu dejjem ta' swied il-qalb).

ROŻA: Le, le, Kill, int oqghod hemm u isma'.

(Roża tkanta).

Kieku jien kont għasfur ckejken,
b'dawk l-ghajnejn helwin u żgħar,
kont gwinhajja niftaħ berah.
nogħla u ntir minn dar għal dar.
Kont immur għad-dawl ta' qamar
naqbez, nogħla go xi gnien
fejn insib il-ward ta' mħabba,
fwieħa hemm ma' kullimkien.

ILHNA: *(jgħajjtu kollha flimkien).*

Pross! dak li rridu!

Mhawnx ghalik. Erga' kanta l-istess!

L-istess irridu nisimgħu!

MATTIJA: Hekk għall-anqas il-festa nagħlquha bit-tajjeb. Int Pija, Marija u Tanja, iżfnu lkoll, u int Pina wkoll, jiżfen kulhadd. Nifirhu l-lum għax għada forsi nibku.

(Iqum moviment fost kulhadd, gegwigija ta' ilhna u ta' ċaqliq. F'daqqa Mattija, ixejjer idejh 'l fuq u jwaqqaf 'il kulhadd).

Ieqfu. Gakkina trid titkellem. Trid tghid xi haġa. Ieqfu.

GAKKINA: Jien m'għandix wisq xi ngħid, imma l-istorja ta' haġti ftit jafuha. Minjex ser noqgħod ngħidhielkom għax indejjaqkom, għax inhassar il-ferh ta' din il-festa, u anqas jimpur-atkom minnha. Imma ma tafux kemm intom waqt li qegħdin tgawdu u tifirhu, jien qalbi tinsab maqsuma u mdejjaqa. Jien mara armila, u iben wiehed rajt fid-dinja.....

(David xhin jintebah li l-kliem ser idur għal fuqu, fittex ibewweg baxx baxx 'il barra).

.....iva, iben wiehed Alla tani, u dak l-iben ridt inżommu għalija. Kont żgur li hadd ma kellu jħares lejha sakemm nibqa' haġja jien. Ridt li jkun kollu tiegħi, ukoll issa li kiber u sar raġel ridt li nibqa' nżommu bħala tifel, ċkejken kif kien darba. Imma l-lum qed nifhem li ma jistax ikun. Ikolli nbaxxi rasi għas-sejha moħbija ta' l-imħabba. It-tifla li għażel binti ridt għall-ewwel nara xi nsib hażin fiha, għax ma ridtx inhalliha tifirdu minni, tbiegħdu għal dejjem minni. Ridt nara x'naqla', ridt nara xi nsib. Imma l-lum, quddiem kulhadd, f'dan il-ġum imqaddes, irrid inbierek l-għerusija tagħhom. David... David fejn mar?... Hareġ. Ma jimpurtax. Pina. mīl-lum 'il quddiem dari hi darek

(Pina b'xi nisa madwarha tidher qed tibki. Fil-pront jiṭfaċċa David fid-daħla fuq ix-xellug flimkien ma' Patri Beneditt. Tixjir ta' idejn, ċapċip, u taħwid ta' ilhna).

ILHNA F'XULXIN:

Viva l-għarajjes!

Viva Pina!

Pina, ejja fin-nofs u iżfen!
Berikhom, Father, berikhom lill-gharajjes!

PATRI BENEDITT: *(li resaq fin-nofs tax-xena b'David warajh).*

Inberikhom. Inberikhom b'qalbi kollha kif qed titolbuni u din il-barka tiegħi hi msiehba max-xewqa kbira li jgħixu dejjem ferhana u ma jiġu b'zonn xejn. Imma intom il-lum ma tridux tisimghu priedki, u priedki jien ma rridx nagħmlilkom. Imma, fil-qosor, irrid infissrilmkom l-iskop tiegħi u nitlobkom tghinuni. Dan iż-żagħżuġ pittur (*juri lil David*), bniedem li l-ġenju tiegħu fl-arti għad iwasslu haġna 'l quddiem, għandu biċċa xogħol sabiha haġna, il-Madonna bil-Bambin. Imma dak il-kwadru kif pingieħ hu ma jixirqilhiex. Kellimtu dal-ghodu, ma riedx jismagħni. U għalhekk ergajt ġejt il-lejla bit-tama li l-ħsieb tiegħi jaasal fejn dal-ghodu jien ma wasaltx. Djk il-pittura jeħtieġ titqatta'... jeħtieġ tinħaraq.

(Dawk l-aħħar kelmiet tiegħu kien fihom il-forza u dweġ ma' kullimkien. Fil-ħin tinstema' s-sirena, lehenha ġej mill-bogħod, dejjem jitqawwa u jizdied. Iqum bħal ġenn fost kulhadd, min jiġri naħa u min jiġri ohra).

ROZA: Avolja l-Milied, ġewna xorta waħda.

KARLA: U jien m'għidtlekx li dawk qalb m'għandhomx!

(Fost il-ġiri u l-ġenn, bil-mod il-mod jin-ghalaq IS-SIPARJU).

In Shelter

Pays 53 → 61
in shelter

62-64
72-74.

IT-TIELET ATT .

Daqsxejn ta' kamra mhaffra taht l-art li tagħmel parti minn xel-ter twil. Hitan gherja, umdi. Ma' wiehed mill-hitan jidher im-waħħal kwadru b'dawl ċkejken jixgħel quddiemu. Faċċata, fuq iz-żewġ naħiet, jidhru żewġ bokok li jniffdu għall-partijiet l-oħra tax-xel-ter.

Meta jiftaħ is-siparju l-persunagħi jidhru f'din l-ordni: Mattija fuq ix-xellug, bil-qiegħda fuq ħanek ta' blata mal-ħajt, rasu mistrieħa bejn idejha; Kruċa, bint iz-Zija Nen, mixħuta ma' l-art fir-rokna; Karla, bil-qiegħda fuq banketta faċċata, b'tifel mitfugħ f'ħoġorha, jidher riegħed, qisha statwa tad-Duluri; Patri Beneditt, wieqaf, b'dahru mistrieħ mal-ħajt faċċata, u fuq ix-xellug, mixħutin fuq bank ċkejken, David u Pina. Ilbieshom jidher imkagħ-bar sew, wiċċhom isfar mewt. Pina b'rasha mistrieħa fuq spallejn David, tidher bħal kieku trid torqod u ma tistax.

Id-daqqiet tal-baqqun jinstemgħu fil-bogħod b'ħoss ritmiku, fil-baxx u ma jaqtax.

DAVID: (*waqt li jċaqraq ftit lil Pina*). Pina.....

PINA: (*tibqa' b'rasha mistrieħa u ssaqsi*). Xi trid?.....

DAVID: Hsibt li għajnejk marret bik. Jekk trid, orqod. Midd rasek f'ħoġri.

PINA: Ma nistax norqod, David. Bi ngħas u ma nistax norqod. Kemm ilna magħluqin hawn ġew?

DAVID: Mill-bieraħ fil-għaxija sa fejn naf jien.

PINA: Mill-bieraħ. Ftit sigħat u rajthom qishom sena. Xi dwejjajq hawn!

PATRI BENEDITT: Nintrabtu mar-rieda t'Alla, binti. Hekk ried. Niżzu ħajr Lilu jekk noħorgu minn hawn qawwijin u shaħ.

MATTIJA: Ihaffru qegħdin, kieku! Isimgħu d-daqqiet tal-baqqun.

KARLA: Daqqiet, li qed inħosshom iħabbtu fuq qalbi, u

In Stelker

kull taħbita nħossha qed tneħħili biċċa minn ħajti. Min jaf x'hin sar...

MATTIJA: (*iħares lejn l-arloġġ*). Jekk għadu jaħdem tajjeb, it-tmienja.

KARLA: It-tmienja! Bħal dal-hin kont nibgħat it-tfal l-is-kola. Inqum kmieni, intihom it-te', inlesti hom il-kolazzjon u nib-ghathom. Kont narahom mit-tieqa sejrin, iħarsu lura u jxejjru. Issa, jaħasra, issa ma baqaghlix ħlief dan it-tifel hawn f'ħoġri.

PATRI BENEDITT: Dak li tatna l-gwerra!

DAVID: Jien u Pina konna bix-xorti li ħlisnieha. Bomba rajnieha nieżla dritt għal fuq il-kerrejja.

PINA: Għadna ma ħlisnihiex, u anqas ma aħna sejrin ne-ħilsuha. Hawnhekk f'dil-ħofra għaddejna l-*ejl* kollu fid-dlam b'dki id-daqsxajn ta' lampa tixgħel, u meta jintefa dak id-dawl nintfew aħna miegħu għax in-nifs jonqosna għal kollox.

PATRI BENEDITT: Sakemm jibqa' jixgħel dak id-dawl tibqa' t-tama f'qalbna.

DAVID: Pina! Xi ġralek?

PINA: Xejn.

DAVID: Imma qed tibki

PINA: Qed niftakar f'missjeri. Bata tant f'ħajtu, kellu wkoll imut mirdum. Imma David.....

(*Tqum u tingata' minn David, għajnejha jidhru jibbru jerħana*).

DAVID: X'tak? Xi ġralek?

PINA: Mintix tisma' bħali?

(*jinstema' b'ħoss mitfi, fil-bogħod il-lehen ta' vjolin*).

DAVID: X'qed tisma'?

PINA: Il-vjolin! Iva, dan vjolin qed idoqq! Mintomx intom ukoll tisingħuh?

KARLA: Festi jien ma rridx inhassar. Roża b'dan il-ghana taghha tefghetli hafna lixka ma' saqajja. Imma ma gara xejn hbieb konna u mija nibqghu. (Att II, Xena IV).

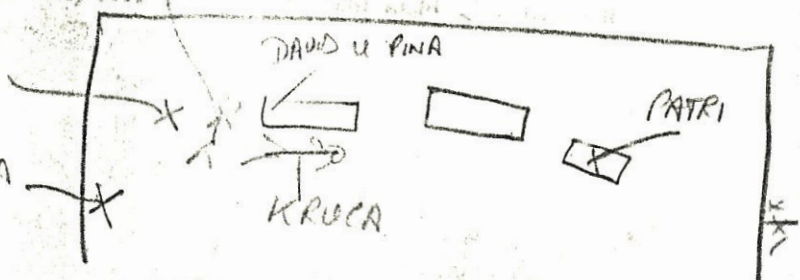
KARLA

MATILJA

DAVID U PINA

KRUCA

PATRI

Don Shellen

(*Mattija u Patri Beneditt ċaqilqu rashom bħal min irid jgħid: M'ahna nisimgħu xejn!*)

DAVID: Qed tiddellirja Pina. Oqghod hawn, bil-qieghda, hdejja, u insa kollox.

(*Il-vjolin wara ftit battuti ħfief waqaf*).

PINA: Tasew mhu vjolin xejn. Hsibt jien. Mohhi haseb hekk. Forsi r-rih qed jonfoħ barra!

KARLA: Forsi l-mewt qed issejhlina.

MATTIJA: Jekk għandha tiġi l-mewt, ħalli teħodna malajr u ma tħallinix inbatu.

PATRI BENEDITT: Hekk ir-rieda t'Alla. Nintrabtu ma' dak li jrid Hu.

MATTIJA: Jien donnha qalbi hebritni l-bieraħ. Fakkart-kom x'gara s-sena l-oħra. Kien il-Milied ukoll, hemda ma' kull-imkien u f'daqqa waħda attackk. Did-darba aghar, wisq aghar. ~~Did-darba l-bombi baqghu nizz'in dntt fuqna, u l-kerrejja hasdruha mill-qiegh.~~ Kont għadni barra, fil-bokka tax-xelter, u nara l-ħitan jinfethu qishom karti tal-logħob. Żjemel ftit bogħod minni stabat mejjet b'daqqa ta' splinter. Ma rajt xejn aktar. Kif sibt ruhi hawn ġew ma nafx. Tirt? Emmnuni, ma nafx.

KRUĊA: Imma l-logħba tilifha
u ċeda bla kliem xejn,
l-inkwiet u t-taħbit tiegħu
kien ko'lu xogħol għalxejn.

Ha, ha, haj, kulma għażel sarlu suf, ha, ha, haj! ✓

MATTIJA: Miskina, mohħha mar. Ilu li mar.

PATRI BENEDITT: Każ kurjuż. Naf waħda bħalha, tbat i bil-paranoia.

MATTIJA: Biex tbat i? B'xi hass ħażin?

PATRI BENEDITT: Bil-paranoia. Ikun delirju sistema-tizzat.....

Sh. U. K.

MATTIJA: Titkellimx għoli, father... nies bla skola aħna.

PATRI BENEDITT: Jixbah b'xi mod li-l-genn...

MATTIJA: Hekk aħjar, sa hawn mohhi jasal.

PATRI BENEDITT:F'mohha tohloq storja, u dik l-istorja tagħmilha realta'. Jekk xi haġa tmur smerċ, hemm jib-dew id-disappuntamenti li jwassluha għall-genn.

MATTIJA: Din hekk, din ilha sejra għall-agħar. U issa, wkoll jekk ma tkunx mignun, hawnhekk tiġġennen.

PATRI BENEDITT: Nieħdu kollox biż-sabar. Kulma ġie fuqna ġie minn id Alla. Nilqgħuh, il-mewt m'għandhiex tbezzagħna.

KRUĊA: Daqq nofs in-nhar?... Ilu hafna li daqq, u ma jdumx ma jaqa' l-lejl fuqna, il-lejl li jkeffinna fid-dlam ta' dejjem.

PATRI BENEDITT: Imma wara l-lejl jiġi s-sebħ, titla' x-xemx, iġollna l-gmied u d-dawl.

KRUĊA: Is-sebħ għadu 'l bogħod hafna u s-sebħ aħna ma narawhx. Għalina mhemmxi sebħ. Għalina li batejna hafna fl-imħabba, keċewna w telquna, is-sebħ ma jeżistix.

PATRI BENEDITT: Taqtax qalbek, binti, is-sebħ jiġi għal kull min mexa fit-triq it-tajba.

KRUĊA: Imma xinhu dat-textix li qed inhoss ġo mohhi? Xinhu dan l-uġiġh li qed inhoss ġo sidri? Żgur minħabba fih. Seraqli ġidi u telaqni. Kulma kelli haġu, u hallieni nibki u nit-nikket il-faqar u l-miżerja tiegħi.

PINA: Insa kollox, Kruċa.

PATRI BENEDITT: F'din is-sieġha li għaddejjin minnha, is-salib tiegħek xejn m'huwa itqal minn tagħna. Insa l-pas-sat, nitolbu għalli ġej.

KRUĊA: U għaliex ridt nitlob id-dritt tiegħi, u bkejt u għajjatt ma' l-erbat irjeh, qafluni f'kamra b'leqa tal-hadid ġo bini wiesa' u arjuż hafna, qalb il-kampanja. Dak li hadt. Il-bini

In. Shelke

kien sabih u kbir. Kien aktar xieraq li joqghod fih ir-re, imma l-ghajat kien itarxek, iwahhkek. Imma, hawn, jien fejn jien, kif sibt ruhi hawn? U dak id-dawl jixghel hemm, xinhu? U dattektik, tektik, tektik go mohhi, ghaliex?

(jinstema' t-tektik tal-baqqun)

DAVID: Dak it-tektik hu ta' nies li qed jithabtu biex jo-horguna minn hawn.

KRUCA: Mela hawn fejn qeghdin?

KARLA: F'halo il-mewt.

KRUCA: Kerha l-mewt, kerha u sabiha!

MATTIJA: Jew kerha jew sabiha, mhux hekk? It-tnejn ma jistax ikun.

KRUCA: Qed tghid hekk ghax ma tifhimx. Il-mewt jien rajtha kerha meta hu kien jhobbni u jien imradt. Kelli xi haga f'mohhi, tumor hafif kif qalu. U kont se mmut. Ma xtaqtx, ghax il-mewt kont qieghda naraha kerha. Imma meta telaqni u bidilni, u fittixt il-mewt ghax rajtha sabiha, malajr qafuni f'cella l-ma-nikomju.

MATTIJA: Din, id-dinja tibniha kif jaqbel lilha, kif ta-raha go mohhha.

PATRI BENEDITT: Batiet hafna miskina. Halliha treden.

PINA: Kulhadd bata, u kemm ghad baqghalna nbatu. Imma ser nibqghu hawn maghluqin? In-nifs jonqosna ftit ftit sa ma nispiċċaw ghal kollox? Dalwaqt nibdew naraw lil xulxin naqghu fl-art u mmutu.

PATRI BENEDITT: Il-hniena tal-Madonna bi kbira. Ha-res lejHa f'dak il-kwadru. Jien qed naraHa tidhki.

DAVID: Xi jfisser dak?

PATRI BENEDITT: Ifisser li sakemm tibqghalna l-hajja tibqghalna t-tama li ghad isalvawna minn hawn gew.

(daqqiet ta' bqaqen, ma jaqtghux).

Il-kwadru tal-Madonna! Dan xejn ma jixbah lill-kwadru li pingejt int, David. X'differenza hemm! It-tnejn sbieħ. Imma dan ma tharisx lejha u jgħagħek tisthi, ma jhammarlekx haddejk. Dan johloq fik il-qima u l-imħabba, dak tiegħek il-ghajb u l-misthija.

DAVID: Arti!

PATRI BENEDITT: Arti kemm trid, imma fejn tidhol ir-religjon trid tqanqal is-sens tar-rispett. Ara, David, ghid is-sewwa, David ma thossx fik indiemha li dak il-kwadru tiegħek tal-Madonna jista' forsi għada pitgħada jtabba' l-qalb ta' xi hadd innocent?

DAVID: Dak li għamilt, jien m'għamiltu b'ebda intenzjoni hażina.

PATRI BENEDITT: Imma hu x'inhu, il-ħsara dejjem tista' ssir, dejjem qiegħda hemm.

PINA: Għaliya wkoll, David, dak il-kwadru tih tifikira sabiha, imma jekk bih tista' ssir xi ħsara nwiegħdu lill-Madonna kemm-il darba nohorgu minn hawn għew li dak il-kwadru nqatgħuh.

KRUCA: Imma x'inhu dat-taħbit li qed inhoss go moħħi? Rasi qed iddur bija, ma niflaħx aktar. U ommi, ommi għax mhix qiegħda hawn miegħi? Sar il-hin. Dalam ga. Fejn marret ommi?

MATTIJA: Reggħet bdiet tiddellirja.

PATRI BENEDITT: Halluha, dik tkun trid tagħti sfog lil qalbha.

KRUCA: X'inhu dan il-ħoss twil, imkarkar li qed nisma'?

KARLA: Dak il-lehen tal-mewt qed isejjħilna.

MATTIJA: Le, dik is-sirena. Qed jagħmlu xi attakk ieħor.

(*jinstema', ftit mitfi, il-lehen tas-sirena*).

DAVID: Le, dak ir-riħ qed jonfoħ barra.

MATTIJA: Dik is-sirena, mhux ir-riħ.

MYSTRIA

KRUCA: Qed nisma' aghjat ta' genn, biki u twerziq. U qed nara n-nies tigri. Iva, qed narahom jigru mbezzgha? X'in-qala'? X'qed jigri?

PATRI BENEDITT: Kollox ighaddi. L-ugigh u t-tbatija ta' din id-dinja jghaddu, u warajna jigru ohrajn, generazzjonijiet ohra, u bhalna jintefghu f'dan il-bahar ta' nkwiet. U hekk id-dinja tibqa' sejra, kif bdiet, mal-mewga qalila ta' l-inkwiet li ma tehles minnha qatt.

KRUCA: Hu mar u telaqni biex inbati wahdi hawn gew fid-dlam.

PINA: Mohhha hemm baqa'.

DAVID: Mohhha ma jahdimx kif ghandu ikun. Tinsab barra minn sensiha

KARLA: Ma nafx min jista' jkun f'sensih hawn?

MATTIJA: Le, f'sensina ghadna koll. Nafu mniex ghad-dejna u nafu minn hawnhekk x'ghandna nistennew. Nixtieq haf-na li bhal issa minn f'sensija, nixtieq li ma nafx x'qed jigri, nixtieq li ma nafx li l-mewt tinsab hekk fil-qrib. B'danakollu nhoss li ma n'stix nigghen, li ma nistax nehles minn dan il-martirju, inhoss li mohhi ghadu car gha'kemm ninsabu f'dan id-djieq kollu. Mhux hekk tifhimha int ukoll, Karla?.

KARLA: Hekk ukoll. Bhalek mohhi car imma l-ferita li ghandi f'qalbi hi kbira wisq.

KRUCA: Qed nara hafna idejn jixxejjru, tahwida shiha ta' dirghajn u nies jibku u jitolbu hniena.

(Jinstema' l-isparar u jinhas it-thezhi ta' l-art mat-twadid tal-bombi. Mid-dah-la fuq il-lemin ifiggu Pija u Marija, xagharhom imhabbel, libsihom merhija maghhom, wicchom isfar daqs il-qarsa tax-xemigha).

MARIJA: Cimiterju hemm hemm gew.

PIJA: Tanja hallietna wkoll.

IN Shellen

MARIJA Ma kienx mument!

PATRI BENEDITT: Dak li sar sar. Nistennew li ġej bil-kuraġġ kollu.

KARLA: Nistennew li ġej f'dan l-infern li qegħdin fih.

PATRI BENEDITT: Le, fl-infern mahniex. Din hi l-aħ-har targa għal hajja ohra.

MARIJA: L-infern qieghed ġo fina. L-infern qieghed hemm ġew... (*turi n-naħa l-ohra tax-xelter*)... hemm ġew. Haj-jin u mejtin, tahlita wahda. Is-Sa Roż, wiċċha kollu demm.....

MATTIJA: (*fuq ix-xwiek*). Għadha hajja?

MARIJA: Iva, hajja.

MATTIJA: Rajtha taqa' hi u ġejja għax-xelter b'tarbija fi driegħha.

MARIJA: U omm David... tghidx x'ma għamlitx ma' oħti Tanja... mietet f'hogorha. X'siegha ġiet fuqna jaħasra!

PATRI BENEDITT: Minn hawn ġew it-triq tinqasam ti tnejn, jew it-triq li twassalna għal hajja ohra, inkella t-triq li terġa' tittfagħna nkomplu l-hajja ta' qabel. Jekk tkun din ta' l-aħhar ma tantx għandna biex nifirhu, għax mill-ġdid nerggħu fit-taħbit, mill-ġdid id-dlam flok id-dawl.

DAVID: Imma mhux jekk il-gwerra tispicċa. Imbagħad mill-ġdid jerga' jkollna l-imhabba, jerga' jkollna l-paċi. Id-djar jimtlew bil-hajja u l-ġonna bit-tfal jilagħbu. Il-hajja fil-paċi tin-bidel, mhux aktar guh u miżerja, mhux aktar il-ġ'ied bejn art u ohra, u d-dinja terġa' tixroxta mill-istess irmied tagħha.

PINA: Dan kollu narawh u ngawduh jekk nehilsu minn hawn.

MATTIJA: Sewwa għidt "jekk!"

PINA:jekk nehilsu minn hawn.

DAVID: Jekk nehilsu minn hawn, Pina, inkunu nistgħu naghmlu dar għalina. Nghixu flimkien. Niftakru f'dan li għad-dejna minnu.

IN SHELTER

PINA: Kieku nehilsu minn hawn, il-passat ninsewh. Tana wisq inkwiet, wisq dmugh.

(Id-daqqiet tal-baqqun waqfu. Hemm pawsa qasira, donnu mument ta' misten-nija, donnha xi haga ser tigri. Jinhassu l-bombi jfaqqgħu, u kollha jharsu 'l fuq bħal jistennew is-saqaf tax-xelter ser jiggarraf fuqhom. Imbagħad bomba qaw-wija fil-qrib, u parti mix-xelter, in-naħa tal-bokka li ma tidhirx tiggarraf. Jinhass riħ qawwi, il-blast tal-bomba, il-lampa ta' quddiem il-Madonna tpetpet, donnha ser tintefa' u ma tintefiex, u jidhol f'daqqa dawl li juri li naħa mix-xelter infethet. Tqum bħal gegwigija, u kollha jfittxu dik in-naħa tad-dawl. Kruċa baqgħet mimduda fir-rokna qisu għaliha ma gara xejn. Karla tqum bit-tifel f'idejha u tmid-du fl-art. Kien mejjet).

KARLA: Kollha marro, kollha! Bqajt wahdi!

(Mattija jarfa' t-tifel mejjet, ihaddnu ma' sidru, u flimkien ma' Karla jimxi lejn in-naħa li sfrundat mnejn kien dieħel id-dawl).

MATTIJA: Mill-gdid id-dawl!

(Karla tibki lill-aħħar iben tagħha mej-jeħ, waqt li Kruċa mixħuta kobba ma' l-art tidħak dik id-daħka tagħha, bla sens, ta' waħda mherwla. Jingħalaq is-Siparju u x'hin mument li wara jarga' jinfetaħ, mill-gdid targa' tidher il-Kerrejja b'xi tig-rif 'l hemm u 'l hawn. B'xorti tajba t-tigri ma kienx kbir wisq, għalkemm bombi kienu waqgħu mhux ftit madwar il-Kerrejja li kienet theżżet sewwa imma baqgħet wieqfa, u xi nirien li tqabbd u sabu tarfhom malajr. Issa għaddiet gim-

għa ohra u l-hajja reggħet bdiet miexja normali, kwaži kwaži jtik x'taħseb, tant kemm il-hajja tal-gwerra ndrat, illi, kieku ma kienx għadu jidher dak it-tigri, qisu ma kien sar xejn. L-aħħar tas-sena, lejlet l-Istrina. Kif jinfetaħ is-Siparju x-xena tkun, bejn wieħed u ieħor, kif kienet fil-tuħ ta' l-Ewwel Att: Pina taqla' l-hwejjeg minxura; Roża hdejha tghinha, Mattija mimdud minn tulu hdejn il-gallinar. Kruċa mixhuta ma' l-art f'dik it-telqa tagħha ta' min ma jafx hux qed jeżisti. David bil-qiegħda fuq il-herża tal-bir, bi sketch book quddiemu, jidher qed jagħmel sketch ta' Pina waqt li qed tigbor il-hwejjeg minxura).

PINA: Lest?

DAVID: Lest hekk malajr? Mela int hekk, żewġ minuti u lest? Xi ħsibt?

PINA: X'żewġ minuti, żewġ minuti! Il-kwarta mwahħla f'dir-rokna.

DAVID: Minuta ohra, stenna.

PINA: Ha naraw!

DAVID: Dalwaqt!

MATTIJA: U int stenna, Pin, donnok għandek il-labar f'gismek, stenna. Mela x-xogħol hekk, daqqa u igri, ħsibtu int, stenna!

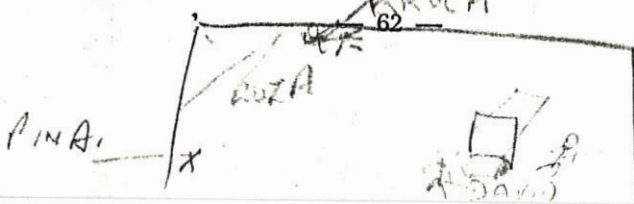
PINA: U dan il-lum gie qalagħha!

DAVID: Lest, ha lest.

PINA: Isa, fl-aħħar!

(U tmur tinxeħet bil-qiegħda hdejh, thares lejn li sketch).

PINA: (bid-daħka). M'hawnx għalik, David. Tajjeb.

DAVID: Dan, sketch, taf, mhux xi haġa kbira.

PINA: Imma tajjeb. Joghġobni.

(*Mattija w Roża jqumu jaraw ukoll*).

ROŻA: Matt, x'jidhirlek?

MATTIJA: Xi tridu jidhirli, Roż? Għaliya ma jistax ikun aħjar.

DAVID: Le, le, Mattija, dan mhux hliet sketch. Meta mbagħad nagħtih il-kuluri jkun jidher aħjar. Dal-hin x'hin sar?

ROŻA: Ma jdumux ma jdoqqu l-hamsa.

PINA: Biċċtejn hwejjeg ilhom minxura minn fil-ghodu u ma setghu jinxfu b'xejn, għadhom niedja.

ROŻA: Mhux bil-fors, naqra xemx ma rajnihieq il-lum, il-gurnata kollha msahhab. Jien għamilt sewwa, il-lum ma hsiltx.

MATTIJA: U l-lum l-aħħar tas-sena, Pin, x'ridt taqla'?

PINA: Għada l-Istrina, festa, mhux ser nahsel. Meta taħ-sel? Inhalli għal pitghada? Le, jien hekk qaddisi, dak li għandi nagħmel il-lum ma nhallihx għall-ghada.

(*Kruċa tqum u tinqala' minn fejn tkun, u tmur tinxtet f'naħa oħra*).

ROŻA: Għada l-Istrina, Pin, tassew. Għaddiet ġimgħa.

MATTIJA: Hemm hi, ser toqgħod tiftakar. Għall-magħ-mul m'hemmx kunsill, Roż, dak li għadda għadda, ninsewh.

ROŻA: U jaqbel, u niżzu hajr 'l Alla mis-sema sa l-art, kull hin u kull mument, li ma ġitnieq aghar.

DAVID: Tassew, anqas temmen, rajna dak kollu, filli qed nifirhu u ndoqqu, filli l-bombi u l-mewt, u fi ftit granet għalina qisu ma ġara xejn, insejna kollox.

PINA: Tgħid int, David. Insejna kollox mingħalik. U 'l missieri taħseb int li ser ninsieh f'jumejn jew tlieta.

DAVID: Le, Pin, mhux dan li għandi f'moħħi. Li rrid

nghid hu li fi ftit granet bdejna nghixu hekk, bhal qabel.

MATTIJA: Minn daqshekk veru, bhal qabel, sakemm ma jergghux jigu u jharbtuna.

ROZA: Uh, Matt, dejjem xorta nafek, dejjem tobsor li gej l-inkwiet.

MATTIJA: Zmien l-inkwiet, Roż. Dejjem ghidtha, u nibqa', il-lum filli hawn, filli mahniex.

ROZA: Jekk ittik il-lok tibqa' sejjer b'dil-kantaliena tieghek sa ghada. Ha nit'a' 'l fuq.

MATTIJA: Jien gej ukoll.

ROZA: X'nambik?

MATTIJA: Hallina, Roż, ghax nikxef.

ROZA: Xi trid tikxef, bhalek?

MATTIJA: U hallina, imxi. Killi fuq? Ghax il-lejla naghmluha.

ROZA: Killi barra, ghadu ma giex.

MATTIJA: ~~Ahja, imxi!~~ MA SIMPORTAX. NO SHOD NISTUNIEH

ROZA: ~~Imxi, xejn int mur ghal rasek u jien ghal rasi, u ifhimha!~~

(Kruca tinjexx f'attakk ta' dahk, u tqum u tibda tiddeirja, waqt li Roza u Mattija joħorgu wara xulxin mix-xena).

KRUCA: Jghidu li jien belha, imma kif stajt ma nkunx belha jekk id-dinja gennitni! Id-dinja dahket bija, dak li wegħditni ma tatnix. Fuq kollox ħaditli dak li kelli. X'ghamiltihom jien lill-bnedmin biex jaħqruni, biex iweggħuni bi kliemhom?

DAVID: Mill jidher kultant tigi f'sensiha.

PINA: Tahseb?

DAVID: Ma tarax? Kliemha issa fih ftit tas-sens!

KRUCA: Belha qaluli, mignuna wkoll..... qafłuni, ħaq-

rumi, u meta raw li ma setghux iġennunji aktar u jahqruni aktar, regghu telquni hawn biex in-nies jghajjruni belha u mignuna, u biex jidhku bija. Imma intom ma tidhkux bija, hux hekk?.....

(Resqet għal fuq Pina u David u b'dak il-wieċ tagħha ta' hniena reggħet saqsiet-hom):

Intom ma tidhkux bija, hux hekk?

DAVID: Le, Kruċa, int taħseb li n-nies qed jidhku bik. Hawn fil-Kerrejja lilek kulhadd ihobbok, Kruċa.

KRUĊA: Ma nafx, int taħseb hekk.

PINA: Isa, Kruċa, hawn fil-biħha x'qed tagħmel? Itla' 'l fuq u mur strieh.

(Kruċa tingata' minn magħhom u mill-gdid tibda d-dellirju tagħha).

KRUĊA: X'qed nagħmel hawnhekk?..... Tridu tafu x'qed nagħmel hawnhekk?..... Qed nistenna lil dak li mar u marajtux aktar b'ghajnejja... Kien ihobbni, kien iġid hu, u jien kont inhobbu wkoll, imma dik l-imħabba tiegħi kienet kbira wisq, wisq, wisq għal dil-qalb ċekjkna li għandi. Tkunx hekk int.....

(targa' ddur lejn David).

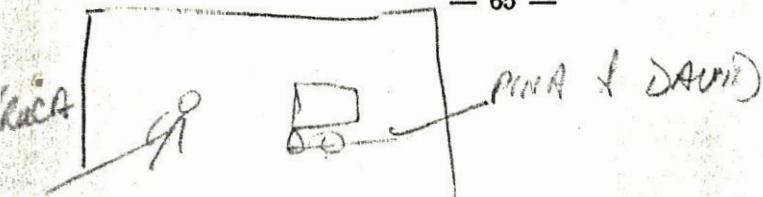
Tkunx hekk, bħal dak li hallieni nhobbu, mbagħad x'hin ried, qabad u telaq. Tkunx bħa'u, ara x'tista' thalli warajk, thalli wahda belha bħali... bħali... hekk tghid id-dinja, hekk jghiduli n-nies, imma iblah hu min jaħseb li jien belha... haħhaħhajj...

(u b'dak l-attakk ta' daħk intefgħet ma' l-art bħal sorra hwejjeg u ma tniiffsitx).

PINA: Belha belha, imma, tiskanta, kliemha ku'tant fih x'tiżen.

DAVID: Għax l-iblah mhux ib'ah il-hin kollu, Pin. Jiġi mument li l-mohh jiċċara.

KRUĊA: *(mill gdid)*. Il-htija tiegħi kienet għax kont inhobbu.

PINA: Kruċa, isa, insa kolloxx.

KRUĊA: Kif nista' ninsa?

PINA: Iż-żmien għadda, Kruċa.

KRUĊA: Għadda hafna tassew, imma l-gerha għadha miftuha, għadha tqattar id-demmm..... id-demmm li giebet magħha l-ghira.

PINA: Le, Kruċa, tahsibx hekk!

KRUĊA: Imma int qed tghidli hekk għax sibt wiehed li baqa' mieghek u habbek. Tiegħi telaqni, u x'għamiltu biex telaqni ma nafx.

PINA: Imma tinsie x dak li dejjem tghid int li l-logħba tilifha.

KRUĊA: Tassew x'kull waħda, x'qed nnewden il-lum. Il-logħba tilifha tassew. Kellu xebba t'ghoxrin, kellu lii, fl-aħjar tiegħi, u telaq. Il-logħba hu tilifha.

PINA: Qed tara, kif sewwa qed ngħidlek?

DAVID: Qatt, Pjn, ma smajtha titkel'em hekk bis-sens.

KRUĊA: Bis-sens..... imma intom qed tghidu hekk għax thobbuni..... nies oħra jghajjrni bla sens u miġnuna..... min jaf min hu l-miġnun.....

(Tgħaddi Karla, tkun gejjja minn barra, u x'hin tara 'l David u 'l Pina mimdudin hdejn xulxin b'daharhom mistrieħ mal-bir kienet ser taqbad u titla' 'l fuq, imma Pina waqqfitha u qaltilha):

PINA: Karl, tel'a' 'l Kruċa mieghek, thallihiex hawn, tel-lagħha int.

(Karla bla kliem xejn qabdet lil Kruċa minn taht driegħha bħal min iwiežen lil xi hadd aghma, u t-tnejn bdew telgħin 'il fuq. Qabel ma hargu mix-xena. Kruċa bħas-soltu nfexxet f'dik id-daħka mkar-kra).

KRUĊA

DAVID

PINA

KARLA

PINA: (*x'hin sabet ruħha wehidha ma' David*) Kemm kien fih sens kliemha, David. Mhux hekk jidhirlek int?

DAVID: Hekk deherli. Pina. Ghax qed issaqsi?

PINA: Ghax, David, kultant ngħid, min jaf jekk għadx jiġrili bħal din Kruċa?

DAVID: U x'int tohlom, Pin. Biex ġejja l-lum?

PINA: Ma nafx, David, mhux għax naħseb hażin fik, imma l-imhabba għandha bħar-riħ li jitbiddel.

DAVID: Hallina minnek, Pin, ġejja biċ-ċajt u l-kliem il-lum.

PINA: L-imhabba bħall-ballun, nagħtuha bis-sieq.

DAVID: Jagħtiha bis-sieq min jagħtiha, Pina, imma mhux jien u int.

PINA: Jien haġa tbezzagħni fik, David.

DAVID: Għid, jaqaw?

PINA: Ghax int tifel ta' l-iskola, int għandek futur sabiħ miftuħ quddiemek u għada piġghada tibda taqla' l-flejjes il-kbar, u ssir sinjur, u lili tarani żgħira, lili tarani Pina tal-Kerrejja.

DAVID: Pina, x'inhu dan tieghek? Kliem bħal dan qatt ma kont għidthuli.

PINA: Ko'llu minnu. Din Kruċa l-lum b'dak il-kliem li qaltilna għagħlitni nifhem li l-hajja bħat-taqlib tat-temp tista' tinbidel.

DAVID: Il-hajja titbiddel jekk irridu aħna. Id-destin tagħna aħna stess naħdmuh.

PINA: Aħna stess naħdmuh.

DAVID: Jien qalbek nafha, Pina, u għandi naħseb int lil qalbi fhimtha wkoll.

PINA: Qalbek ili li fhimtha. U għalhekk il-biza' tiegħi. Ghax naf li int tħobbni, inhoss li hliefi int ma tħobb li hadd, imma min jaf 'il quddiem x'ser tagħmel?

DAVID: Tajba din, 'il quddiem fejn nafu x'gej u x'ser isir?

PINA: Imma, għid li trid, dak il-biza' tiegħi.

DAVID: Jien, Pın, li nista' ngħidlek, int taf m'ommi jien kif kont. Kont naf li ma riditni nkellem lil hadd sakemm tibqa' hajja hi, u b'danakol'u lilek kellimtek u ħabbejtek.

PINA: Minn ommok jien naf x'rajt.

DAVID: U jien ukoll, għax tgħidx x'ma kinitx tgħidli, kienet taqla' minn kol'ox kontra tiegħek.

PINA: Kont naf għax lili kienet trid ticolni bir-rabja meta kienet tkellimni. Din ommok qalila wisq!

DAVID: Qalila u mhijiex. Għax imbagħad fuq kolloxx għandha qalbha ċkejna, ma tarax kif dik il-ħafna frattarija, dak il-ħafna għied, aghjat u theddid, imbagħad kolloxx jispiċċa fix-xejn, bħal nefha rih, kolloxx jgħaddiha u jispiċċa.

PINA: Tassew. L-ewwel, allahares inkellmek, allahares biss inhares lej, imbagħad hi stess qaltilna biex nitgħarrsu.

DAVID: M'għidtlekx?..... Hekk ommi, tbiddel il-ħsieb malajr.

PINA: Kwazi ġimgha ilu, David.

DAVID: Hekk hu, kwazi ġimgha ilu.

PINA: Anqas riġt nemmen lil widnejja meta smajtha tgħid: mil-lum 'il quddiem Pina, dari hi darek.

DAVID: Dak kien ġimgha ilu.

PINA: Imbagħad... imbagħad... anqas irrid niftakar x'gie wara.

DAVID: Filli ħafna ferħ b'Patri Beneditt iberikna, u f'daqqa l-bombi niżlin dritt għal fuqna, u niġru bla nifs għax-xelter.

PINA: U nizzuhajr 'l Alla kif hlisnieha b'wiċċ il-ġid. Magħluqin fix-xelter u salvajna, u l-kerrejja ħelsitha ħaff.

DAVID: Tasew hafif, hwejjeg tal-ghageb.

PINA: Imma missieri mar, miskin!

DAVID: Kien ilu jistedinha missierek.

PINA: Kont nghidlu jien, qatt ma ried jisma'. U issa wah-di!

DAVID: Wahdek le!

PINA: Wahdi.

DAVID: Ghandek lili, Pina. Xejn ma jista' jifridna.

PINA: Jekk tmur int, jigri li bhal Kruca.

DAVID: Immur?... U ghax tahseb li ghad immur?... Le, Pin, tajjar minn mohhok dal-hsieb.

PINA: Kbira fiz-zmien miniex, u esperjenza ta'-hajja an-qas ma ghandi, imma smajt min ighid li l-imhabba tixbah lil warda.

DAVID: Hemm ahna, qed tghidu int stess, sabiha bhal warda.

PINA: Sabiha bhal warda, David, imma fiha x-xewk mohbi.

DAVID: Hmerjjet!

PINA: Il-lum qed tghid hekk, imma 'l quddiem min jaf!

DAVID: Ghidli haga, Pin, dan x'qed jaghtik? X'int tohlom u x'int thewden?

PINA: Miniex nghid ghal-lum, David, ghax naf li l-lum int tahlef bija, int il-lum turini mhabbtek, tarani hekk kif jien, friska u fuq tieghi, imma meta jghaddi z-zmien l-imhabba ton-qos u tibred...

DAVID: ...l-imhabba tibqa' meta tkun gejjja mill-qalb.

PINA: Iz-zmien iharbat kollox, iharbat ukoll l-imhabba.

DAVID: Qatt ma smajtek titkellem hekk, Pin.

PINA: Il-ġenna li nkunu bnejna madwarna, imbagħad tinbidel fi nferrn.

DAVID: Ghidli, f'għieh kemm hemm, x'tak il-lum?

PINA: Ghax, David, lilek fiż-żmien li ili nafek habbejtek wijsq, u għa'hekk dan l-inkwiet tiegħi, nibża' li għad tista' tinqala' xi haġa bejnietna u gġellidna, tifridna. Bħal dik Kruċa (*turi b'idejha lil Kruċa diehla fix-xena*), ...araha, rieġa' ġejja... il-lum donnu m'għandhiex kwiet.

KRUĊA: Miniex indejjaqkom il-lum, hux hekk?... Ibqgħu kif intom, lili tagħtux kasi, q'sni miniex hawn, jien ma jien xejn. Halluni biss inhares lejkom u niftakar fiż-żmien li għadda nintilet fil-holm ta' l-imghoddi.

PINA: Smajtha, David? Il-holm li għadda!

KRUĊA: X'hemm isbah milli toqgħod tiftakar fil-pjaċir ta' qabel. Imma dan il-pjaċir mil'-għdid itertaqli qalbi aktar ma niftakar fih. Ghax dan hu pjaċir kjefer, iġagħlek tiftakar fih biex aktar jagħfaslek u jweggagħlek lil qalbek. F'moħħi, qaluli, għandi mikrobu... il-mikrobu tal-ġenn ta' l-imhabba

(*Jidhol Luqa b'dak l-attakk tiegħu ta' nervi, liebes kollu l-iswed, vistu għal uliedu. u miegħu Killi li mix-xeħta xorob xi qatra nbid żejda*).

KILLI: (*Ihares lejn David u Pina li, x'hin jilmhu lil Luqa u 'l Killi jbiddu l-pożizzjoni li jkunu fiha. Ihares lejhom ipeċ-peċ għajnejh u jurihom b'subgħajh waqt li jixxengel xi tnejn*).

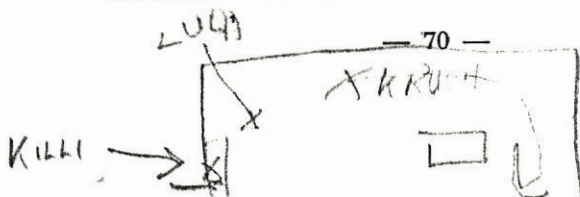
Dik, ara, Luq..... għaliha kont qed ngħidlek..... Pina, il-għaxqa tal-kerrejja. Inhobbha qisha binti, Luq.....

LUQA: (*Jipprova, għalxejn, jiġbdu minn taħt spallejh*). Imxi 'l fuq. Kill. Imxi strieħ sagħtejn, għax il-lejla xogħol.

KILLI: *Jinqata' bi skoss minn Luqa u jmur jintafa' fuq bank fil-ġenb fejn hemm Kruċa.*)

U int. Kruċa, il-lum ma tghidilna xejn?..... Imma jien lilek inhobbok ukoll, Kruċa. Int tifla tajba bħal Pina.

KRUĊA: Ghax kont tajba daħku bija.

KILLI: Min dahak bik..... ghidli min dahak bik?

KRUĊA: Min dahak bija mhux qiegħed hawn..... qiegħed 'il bogħod hafna fejn ma nistax narah, fejn ma nistax nilhqu.

KILLI: Forsi, hekk, ahjar.

KRUĊA: Mhux forsi, żgur. Għax kieku nista' narah u nista' nilhqu, kieku nurih Kruċa min hi. Imma jien il-lum bhal biċċa ċarruta mitluqa ma' l-art u hadd ma jrid jaf bija.

(Titfaċċa Roża fit-tieqa).

ROŽA: Mela gie dak, u jien nistenna!

KILLI: *(Li għadu ma ntebaxx b'Roża).* Tghidx hekk. Kruċa. Tridx tiġi toqghod għandi, ma' Roża tiegħi, trid?... *(u kif qalilha hekk, qam minn fuq il-bank, ixxejjer tnejn, u haress lejn it-tieqa u jilmah lil Roża).*

ROŽA: X'qed johlom dan? Gejja l-lum, għandu xi qatra.

(Killi mill-ġdid reġa' ntafa' fuq il-bank f'sakra mejjet u ma tniffisx).

DAVID: Kultant, Pina, noqghod nahseb fuq din l-imbierka kerrejja.

PINA: Biex ġej?

DAVID: Ha ngħid'ek biex ġej. Hafna nies meta jsemmu l-kerrejja jharsu lejha bhala haġa baxxa, bhala post li trid titbiegħed minnu, imma ma jafux li f'din il-kerrejja hawn nies li jafu jhobbu 'l xulxin, jafu jaqbzu u jgħinu lil xulxin.

LUQA: Kif rajna dan l-ahhar bil-bombi fuqna.

DAVID: Hekk hu, fil-bżonn insiru famiġja waħda.

PINA: Qalb waħda. U kieku ma kienx kif qed tghid int, David, kieku jien, bla omm, bla missier, ghidli kif kieku kont ngħix?

ROŽA: Int, Pin, għall-anqas għandek min jiehu hsiebek, għandek għada pitghada fuq min isserrah *(turi lil David)*, imma dik, miskina *(turi lil Kruċa)* fuq min?

②
JIDHOL
MATTIJA

+ GAKKINA
mm BARRA

(Jidhol Mattija mill-bieb tal-faccata u, fl-istess hin, tigi minn barra Gakkina).

MATTIJA: (Hu u diehel ihares lejn Killi mixhut fuq il-bank)

Huwa dan hawn qiegħed... u jien nistennieh fuq... anqas tghidli, Roż, li qiegħed hawn?

ROŻA: Għalfejn din l-għaġla? Mela ser jahrab?

LUQA: Int tghid li qiegħed hawn. Ma tarahx. Legligha.

GAKKINA: Hiii, tassew... (thares l-ewwel lejn Killi, imbagħad lejn Roża) dan x'tah il-lum, Roż, mhux so'tu tiegħu!

MATTIJA: Imma Gakk, jien nafu 'l dak. Meta jkollu ftit inkwiet jehodlok żewġ qatriet u spiċċa, malajr jehduh.

ROŻA: L-inkwiet?... X'inkwiet jista' jkollu, ta' papasek int?

MATTIJA: Inkwiet, biex ngħid hekk. Jista' jkun ferħ ukoll.

ROŻA: U hallina, u mur mnejn ġejt.

MATTIJA: Hemm hi, lsienha jkolha għa'l-ġlied. Kelma ma żżommhiex fl-istonku tagħha.

GAKKINA: Roż, ejja u inzel 'l hawn, tibqax hemm fuq. Il-lum l-aħħar tas-sena, nispiċċawha bit-tajjeb jekk iħalluna.

DAVID: L-aħħar tas-sena l-lum, Pin. L-aħħar tas-sena!... (Ighidilha bit-tbissima) Tahsibx li jien insejt li l-lum l-aħħar tas-sena hux, Pin?

PINA: Għaliex?

DAVID: Ara għaliex? Ma hsibtx li nsejt li int il-lum għalaqt sninek.

PINA: Iva, imma għaliya l-inqas hsieb. Il-lum jghaddi bħalma għaddew is-sinj -ohra, anzi did-darba aghar.....

DAVID: Għallex aghar?

PINA: Tliff lil missieri ġimgha ilu, taħseb int li ser noq-ghod nahseb l'għeluq snini?

DAVID: Mitt darba w elf. Imma bi li l-lum nifirhu ftit x'ser naghmlu hazin?

ĠAKKINA: X'hemm hazin, Pin?

ROŻA: Missierek Alla jahfir'u, aghmillu quddiesa għal ruhu, imma billi l-lum nifirhu ftit, niċċajtaw ċajta, x'ser jigrì?

PINA: Minn daqshekk xejn. Xejn, xi tridu jigrì?

LUQA: Li li tfittxunix, anqas lil marti.

DAVID: U le, Luq, m'ahna ser naghmlu xejn. Xi hsibt int?

LUQA: Jien u l-mara nibqghu fuq. Aghmlu li tridu intom.

ĠAKKINA: U le, Luq, David mhu ser jagħmel xejn...

DAVID: Kemm infakkru 'l Pina li għalqet sninha, dak kollu! Kemm niehdu qatra b's-sahha t'hekk, xejn aktar.

LUQA: Aghm'u intom. Jien b'daqshekk qatra nehodha, ma ngħidjikomx le, imma Karla 'l hawn isfel, għal hekk, tistennewhiex!

ROŻA: Haditha gewwa wisq, u għandha biex!

MATTIJA: Nitolbu li ma jigrìx dak li gara gimgha ilu, fil-Milied.

ĠAKKINA: Hemm hu, ser joqghod jistieden il-ma'temp fil-bnazzi.

MATTIJA: Hekk ukoll kien gimgha ilu, konna qed ingawdu... Roża kienet qed tghanni, araw niftakarx sewwa... u f'daqqa s-sirena, l-isparar, il-bombi, ix-xelter, anqas irrid niftakar aktar.

DAVID: Jekk ser toqghod tfakkarna ma naghmlu xejn. Ilkoll nafu mniex għaddejna, imma ninsew.

ROŻA: Jekk ser noqoghdu niftakru, il-gwerra toqtolna bil-hsieb biss.

DAVID: Qatra wahda biss, kull wiehed, dak kollu, kemm infakkru għeluq snin Pina, u wkoll biex is-sena nispiċċawha

b'wiċċ il-gid. Iddubbajt flixkun whisky, naqsmu maghkom u nifirhu.

KILLI: Whisky!

ROŽA: Hemm hu, sema' l-whisky!

MATTIJA: Whisky!

DAVID: Whisky, Matt, iva. Bix-xorti qiegħed għandi dal-flixkun. Ha nitla' sa fuq u ngħibu.

(Sakemm David tala' fuq, fid-daħla tal-bieb li jagħti għal barra jitfaċċaw żewġ daqqaq, raġel u tifel).

MATTIJA: Habat tajjeb. Max-xorb ftit tad-daqq ma jagħmilx hażin.

KILLI: *(li ftit ftit qed jistejgħer mis-sakra qam minn bil-qiegħda u rafa' miegħu lil Kruċa).*

.....U Roża tghannilna tnejn, kif ta' hi.

MATTIJA: Imma Karla mhix hawn biex tkompli magħha.

LUQA: Ahjar. Nehilsu mir-raġħad u s-sajjetti.

ROŽA: Għal Pina ngħanni iva. Imma intom għannu miegħi wkoll. Ngħannu lkoll flimkien.

(Jitfaċċa David b'tifel ta' Roża miegħu b'gabarre' bit-tazzi u l-flixkun tal-whisky).

DAVID: *(X'hin jilmah liż-żewġ daqqaq).* Gejtuna f'hin tajjeb. Doqqu!

(David iferragħ il-whisky waqt li d-daqq sejjer bil-lajma).

ROŽA: *(Bil-qiegħda fuq it-targa tal-bir, tkompli b'lehen mhux għoli haġna mat-temp tad-daqq.)*

Warda maqtugħa friska,
hekk jien naraha f'għajnejja,
warda li tfuħ bl-imhabba
din Pina tal-kerrejja.

(L-oħrajn itennu: din Pina tal-kerrejja!)

(Jitfaċċa dak il-*hin* Patri Beneditt li x'*hin* jara dak il-ferh kollu, imur jistrieħ dahru mal-hajt u b'daqsxajn ta' tbissima minn taħt il-baffi jkompli jħares u jitghaxxaq bihom waqt li magħhom minn taħt l-il-sien ikompli l-vers "din Pina tal-Kerrejja!" Sadattant tfał u nies jitfaċċaw minn naħiet kollha. U Roża tkompli:

Arawha hemm, xi ħlewwa!
qisha bukkett ta' Mejju,
bħall-vjoli tfuħ, mohbija,
għandha mill-ġmiel tal-plejju.

(Kollha jtennu: għandha mill-ġmiel tal-plejju!)

Hamra bħall-ward dik qalbha,
hekk jien naraha f'għajnejja,
qalbha bl-imħabba mfawwra
din Pina tal-kerrejja.

(U kollha jtennu: din Pina tal-kerrejja!)

Għaddiet, għaddiet dis-sena,
u sena oħra ġejja,
nibqgħu inżommu ħajja
il-qa'b ta' dil-Kerrejja.

(Kollha jtennu: il-qalb ta' dil-Kerrejja).

Waqt li Roża tkun tghanni, l-oħrajn kollha, tfał u kbar, minbarra Kruċa li baqgħet milluqa ma' l-art u Patri Beneditt b'dahru mistrieħ mal-hajt jitghaxxaq b'dik ix-xena, l-oħrajn kollha kemm huma jin-qalgħu minn posthom u jdur u qajl qajl ma' Pina waqt li jiffurmaw bħal ċirku madwarha u jtennu l-aħħar vers ta' kull strofa. Madwarhom qed jaqa' d-dlam ta' fil-ghaxija, u baqgħu jdur u jkanlaw strofa wara l-oħra sakemm ma baqgħux jidhru ħlief dellijiet jiċċaqilqu. U fuq din in-nota ta' kant ta' ferħ jingħalaq bil-mod

I S - S I P A R J U

Siltiet ta' Apprezzament

"IL-KERREJJA"

SUĊĊESS KBIR FIL-MANOEL

"Id-dramm ta' Guże' Chetcuti 'Il-Kerrejja' nħadem b'suċċess fit-Teatru Manoel għal tljtt ijiem wara xu.xin il-bieraħ, is-Sibt u l-Gimgha. Il-Malta Drama League b'dan id-dramm u bid-dramm l-iehor ta' Guże' Diacono li ħadmet dan l-aħħar uriet kemm għandha atturi ta' ħila. L-attendenza li b'mod speċjali s-Sibt u l-Hadd imiġiet it-Teatru wriet l-approvazzjoni u s-sodisfazzjon tagħha għax issa sa fl-aħħar irnexxiel-na nagħtu u nżidu mal-ftit li ġa kien hemm drammi oriġinali bil-Malti ta' livell għoli.

"F'dan id-dramm l-awtur ipiŋgi l-ħajja ta' diversi familji bi-ğrajjet u l-episodji li jiltaqgħu magħhom, u dawn l-episodji huma marbuta u flimkien jinsgu storja wahda, ħajja wahda. Jidher li l-awtur daħal fil-qalb ta' dawn in-nies, fehem ruhhom u ħsiebhom u piŋgihomlna b'mod li jgħagğbek."

"L-Orizzont", 22 ta' April, 1963.

"Guże' Chetcuti's 'I-Kerrejja' throbs with vitality at least in the first two Acts. The portrait it provides of lower class life is vivid and the dialogue shows acute observation.

"In the first two Acts the protagonist of the play seems to be the *kerrejja* (tenement house) itself. The various unimportant strands relating to the different characters are woven into a great web which is the communal life of the tenement dwellers. Indeed it is this overall effect which gives those Acts their dramatic force."

**Paul Xuereb, "Sunday Times of Malta",
April 21, 1963.**

"Id-dramm jinbena fuq karatterizzazzjoni qawwiya kontinwa, djalogu hafif mimli innuendoes verament tipiċi u ku'tant anki wirt il-'poetiku' (imlibbes f'ghana, f'taqbil) ta' Chetcuti u pass haj li nżamm kontinwament."

"It-Torċa", 28 ta' April, 1963.

"We are having them in descending order. First we had Mr. Ebejer's cultured people. Then we had Diacono's middle-class drama. And now over the week-end we've had a photographic play about people who lived in a wartime 'Kerrejja' — poor, squalid and pathetic characters though most of them possessing a heart of gold.

"The prevalent school nowadays is that a play should convey a message. Mr. Chetcuti is a willing exile from this category. He belongs to the photographic school, the school that observes and re-produces life without much analysis to draw out 'the message'."

Victor Fenech, "The Bulletin", April 23, 1963.

"Guże' Chetcuti, kif ammetta hu nnifsu, issokta fil-linja li qabad minn żmien ilu fir-rumanzi tiegħu. Iffoka l-lenti tiegħu fuq il-klassiijiet foqra u tafa' fuq il-liżar tas-sentiment tal-poplu dik il-ħajja li ahna lkoll għandna dmir intejbu. Tana fil-Kerrejja kwadru ħaj, naturali, eżatt tal-Maltin li b'xorti ħażina jgħixu f'dawn l-ambjenti.

"Djalogu l-aktar safi, bla tidwir hierieġ dritt mill-qalb ta' min ma jafx jaħbi, mimli qwieli u hafna skartati f'posthom li dejjem għibdu l-approvazzjoni tal-pubbliku b'dik in-nofs daħka. Sitwazzjonijiet tajbin, li juru kif in-nies jirrejaġixxu, kemm fil-ferħ kif ukoll f'air raids, u fil-ġlied. Lingwa, djalogu u karatterizzazzjoni mill-aħjar."

J.J.C., "Il-Berqa", 23 ta' April, 1963.

“Guze’ Chetcuti depicted life in a tenement house to its minutest detail. The episodes that unfold on the stage reflect the tenants’ loves and fears and are the exact reflection of the life as lived by a section of the people in Malta.”

“Times of Malta”, April 26, 1963.

“Ftit huma dawk li għandhom hjiel ta’ kif jgħixu n-nies fil-kerrejja. Tneħhi n-nies li jgħixu f’dak l-ambjent u oħrajn li bl-immaġinazzjoni jippruvaw jidhlu fih, wiehed jista’ jibqa’ żgur li l-bqija huma sajma għal kollox mill-aspetti kollha ta’ din il-hajja. Ta’ l-ewwel, huma tant imdorrija fiha li bilkemm jindunaw li mhux dik għandha tkun il-hajja normali tal-bniedem fil-waqt li tat-tieni ma jistgħu jaslu qatt biex jaħsbu fuq xi mezz li jista’ jtejjeb qagħda mhix tant sabiha u jqabbadha t-triq tal-progress li jwassal għall-hajja soċjali aktar umana u hienja.

“Ried ikun id-drammaturgu, Guze’ Chetcuti, biex jittfa’ għal tliet sigħat shaħ pubbliku numeruż jgħix fl-ambjent tal-kerrejja bħala uditur ta’ dak li kien qiegħed jiġri fuq il-palk.”

**Costanzo Sapiano, “Il-Berqa”,
26 ta’ April, 1963.**

“Dan id-dramm kien żgur xogħol sinċier maħdum bi drammatika u sentimenti li jolqtuk. L-acting, xenarju, l-elementi dekorattivi u d-diction tal-persunaġġi kienu l-ingredjenti ta’ produzzjoni tajba.”

**Paul Mifsud, “Lehen is-Sewwa”,
27 ta’ April, 1963.**